

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Kandidatexamen i Folkhälsovetenskap

HT 2015/ VT 2016

Högstadielärares upplevelse av sex- och samlevnadsundervisning:

En intervjustudie

Alina Ejder & Sanna Karlsson

Sektionen för hälsa och samhälle

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Abstract	4
Förord	5
1. Bakgrund	6
1.1 Kort historisk tillbakablick på sex- och samlevnadsundervisningen i Sverige	6
1.2 Dagsläget: Undervisningens kvalitet.....	6
1.3 Sex- och samlevnadsundervisning kopplat till hälsa.....	7
2. Litteraturgenomgång	8
2.1 Sex och samlevnad i läroplanen LGR11	8
2.2 Fokus: pedagogledd undervisning på högstadiet.....	8
2.3 Varför ett elevperspektiv?	9
2.4 Begreppet upplevelse	9
2.5 Elevers syn på sex- och samlevnadsundervisningen.....	10
2.6 Ungdomskultur, media och sex och samlevnad	11
3. Teoretiska utgångspunkter	13
3.1 Empowerment	13
3.2 Upplevelsebaserat lärande.....	13
3.3 Sociokulturellt perspektiv	13
4. Problemformulering	14
6. Metod	15
6.1 Urval.....	15
6.2 Datainsamling.....	16
6.3 Analys.....	16
6.4 Etiska överväganden	17
7. Resultat.....	19
7.1 Undervisningens innehåll med fokus på risker med sex och samlevnad	19
7.2 Avsaknaden av samlevnadsinnehåll och delaktighet i undervisningen	20
7.3 Verklighetsrelaterad kunskap som viktigt innehåll i undervisningen	21
7.4 Internet och media som primär informationskälla	21
7.5 Relationers betydelsefulla roll i samtal om sex och samlevnad	22
8. Diskussion	24
8.1 Resultatdiskussion.....	24
8.1.1 Sex- och samlevnadsundervisningens huvudsakliga innehåll och fokus	24
8.1.2 Vad elever önskar i sex- och samlevnadsundervisningen.....	25

8.1.3 Internet som ersättare eller komplement till skolans kunskapsutbud.....	27
8.1.4 Olika relationers inverkan på samtalet om sex och samlevnad.....	29
8.2 Metoddiskussion.....	30
9. Konklusioner	33
10. Referenser.....	34
Bilaga 1 - Intervjuguide.....	38
Bilaga 2 - Informationsbrev + samtyckesblankett.....	40

**Uppsats för filosofie kandidatexamen vid Högskolan Kristianstad.
15 hp Folkhälsovetenskap.**

Författare

Alina Ejder
Sanna Karlsson

Titel

Högstadiееlevers upplevelse av sex- och samlevnadsundervisning: en intervjustudie

Handledare

Bo Nilsson

Examinator

Atika Khalaf

Sammanfattning

En god sex- och samlevnadsundervisning i skolan är central för att ha möjlighet att utveckla en god hälsa, vilken dock enligt tidigare forskning har visats vara av bristande kvalitet. *Syftet* med studien är att undersöka högstadiееlevers upplevelse av sex- och samlevnadsundervisningen på deras skola, med fokus på pedagog ledda lektioner. Studiens *metod* var en kvalitativ intervjustudie, där sex högstadiееlever intervjuades individuellt. *Resultatet* visade att eleverna upplevde att undervisningens innehåll inte tillgodosåg deras behov fullt ut, då det lades för stort fokus på risker och faktabaserad kunskap. Det som eleverna ville veta mer om var sådant som kunde kopplas till samlevnad samt gjorde eleverna mer delaktiga i undervisningen, vilket de i stort upplevde att de inte var. Eleverna värdesatte undervisning som relaterade till deras vardag och verklighet. Internet framkom vara den främsta informationskällan för att skaffa kunskaper om sex och samlevnad och beskrevs som den källa som i första hand användes. Eleverna menade även att relationer var betydelsefullt i lärande om sex och samlevnad. Studiens *slutsatser* tryckte på att eleverna ska vara centrerade och i fokus i undervisningen, för att tillgodose deras behov av kunskaper samt delaktighet. Då internet visades vara den främsta kunskapskällan av sex och samlevnad, bör skolan använda sig av elevernas vana av internet i undervisningen. Det finns även anledning för skolan att ha relationer i åtanke, mellan såväl pedagoger och elever som eleverna i klassen.

Nyckelord

Sex och samlevnad, undervisning, ungdomar, sexuell hälsa, upplevelse, internet, relationer

**Dissertation, in partial fulfilment of the requirements for a Bachelor's degree in Health Promotion, Kristianstad University.
Equivalence: 15 ECTS points in Public Health Science.**

Authors

Alina Ejder
Sanna Karlsson

Title

High school students' experience of sexeducation: an interview study.

Supervisor

Bo Nilsson

Examiner

Atika Khalaf

Abstract

A good sex-education in school is crucial for having the possibility to develop a good health, which though has been shown to be lacking in quality. The *aim* of the study is to examine high school students' experiences of sex-education in their school with a focus on teacher led lectures. The study *method* was a qualitative interview study, where six high school students were interviewed individually. The *result* showed that the students experienced that the content of the sex-education did not meet their needs to the fullest, because there was too much focus on risks and fact-based knowledge. What the students wanted to know more about was topics related to coexistence and also made them more participant, which in generally they felt like they were not. The students valued education that related to their daily life and reality. Internet showed to be the primary source of information to get knowledge about sex and coexistence and was described as the firstly used source. The students also meant that relations with others was crucial when learning about sex and coexistence. *Conclusions* of the study pressures the students to be centered and the actual focus of the education, to meet their needs of knowledge and participation. Internet showed to be the primary used source of information of sex and coexistence content the school therefore should make use of it and integrate use of Internet in the education process. There are also reasons for the school to have relations in mind, between educators and students as well as students in classes.

Key words:

Sex and coexistence, education, youths, sexual health, experience, internet, relations.

Förord

Hälsa kopplat till sex och samlevnad är något som vi upptäckte ett intresse för ganska tidigt under utbildningens gång. Vi hade blandade erfarenheter från vår egen sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan men delade en gemensam upplevelse av att den inte stack ut på något sätt. Då vi ansåg att den ändå var betydelsefull för oss gällande hur den har format vår syn på sex och samlevnad ville vi undersöka hur den har utvecklats och framförallt hur elever upplever den. Att genomföra studien har framförallt varit väldigt roligt och lärorikt, även om vägen till den färdiga uppsatsen har varit krokig stundtals. Vi har skrivit hela uppsatsen tillsammans, där det inte går att särskilja vem som har arbetat med vad.

Vi vill tacka skolan som välkomnade oss för att utföra vår studie, den personal som hjälpte oss och de elever som ställde upp som intervjupersoner och gjorde vår studie möjlig. Vi vill också tacka vår handledare som har berikat oss med kunskap, glädje och motivation samt en ovärderlig stöttning under hela processen.

STORT TACK!

Alina Ejder & Sanna Karlsson

Kristianstad: 2016-03-28.

1. Bakgrund

Sex och samlevnad är ett väldiskuterat ämne som är i ständig förändring. Unga människor befinner sig i början av ett aktivt sexualliv och hur deras sexualitet gestaltar sig påverkas av hur samhället runt omkring fungerar. Samhället har förändrats och de senaste decennierna har villkor för sex och samlevnad både upphört och skapats på nytt. Till exempel har ungdomsperioden blivit förlängd, familjebildningen inträffar i högre grad senare i livet och sex och samlevnad har hamnat längre ifrån äktenskapliga eller liknande relationer. Dessa förändringar, som utgör både för- och nackdelar, skapar förändrade behov av kunskap inom ämnesområdet. Studier som har gjorts, både nationellt och internationellt, påvisar att skolan har en betydande roll vad gäller ungas kunskaper om sex och samlevnad (Forsberg, 2007). Vidare menar Folkhälsomyndigheten (2016) att sex- och samlevnadsundervisning i just skolan är en central arena för främjande insatser riktat mot sexuell hälsa bland unga.

1.1 Kort historisk tillbakablick på sex- och samlevnadsundervisningen i Sverige

Sex- och samlevnadsundervisning blev obligatorisk i Sverige på 1950-talet. År 1955 kom den första handledningen, där det skrevs att föräldrarna inte längre ansågs vara de som bäst kunde ge barnen upplysning, utan att skolan övertagit den rollen. Undervisningen i skolan fick uppgiften att upprätthålla moralen i en tid där det ansågs finnas mycket risker. Resultatet blev att ungdomar inte såg på undervisningen som ett stöd, då deras verklighet förnekades. År 1977 kom en ny handledning som utgick från en friare syn på sexualitet och att kvinnor och män var jämställda. Begreppet samlevnad infördes, då sexualiteten i samband med enbart äktenskap hade avtagit till viss del (Skolverket, 2013). I läroplanen LPO94 betonades rektorns ansvar att undervisa som ämnesövergripande kunskapsområde (Skolverket, 2006). I jämförelse med tidigare handledningar tog nu ungdomars egna berättelser om sexualitet mer plats. År 1999 genomfördes en kvalitets- granskning av undervisningen utifrån tre jämställdhetsperspektiv. Många skolor uppfyllde kraven dåligt och för många blev detta en nystart på synen på sex- och samlevnadsundervisning (Skolverket, 2013).

1.2 Dagsläget: Undervisningens kvalitet

Skolan får anses ha en viktig roll i barn och ungdomars liv, eftersom det är en miljö som de vistas i dagligen och en plats att utvecklas på. Det är därför väsentligt att skolan fungerar som en stödjande miljö, eftersom det ger eleverna en bättre grund för att utvecklas (Bexell, 2009). Skolan är en aktör som enligt lag har i uppdrag att förmedla kunskap och information till unga om sex och samlevnad. Det är rektors ansvar och upp till den enskilda skolan att organisera arbetet med ämnesövergripande sex- och samlevnadsundervisning. Vilken kunskap och information unga får ta del av beror därför på hur väl den enskilda skolan följer de styrdokument som finns kring sex- och samlevnadsundervisningen i skolan och dess kvalitet (MUCF, 2015). Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan syftar idag till att ge en viktig grund till ungdomar vad beträffar kunskaper gällande sexualitet och inte minst deras hälsa (Larsson, 2009).

Men trots den goda tanken bakom sex- och samlevnadsundervisningen i skolan har den många gånger visats vara av otillräckligt god standard (Larsson, 2009). Även om sex- och samlevnadsundervisningen har utvecklats sedan den blev obligatorisk i skolan, har det enligt flera studier visats att den inte ändå inte håller tillräckligt god kvalitet (Heikki Tikkanen, Abelsson & Forsberg, 2011; Ekstrand, Engblom, Larsson & Tydén 2011; MUCF, 2015). Både innehåll och omfattning gällande sex- och samlevnadsundervisningen varierar

mellan skolorna, vilket medför att den blir problematisk att följa upp och utvärdera (MUCF, 2015). RFSU (2013) menar att det syns bland annat i siffror som ökat antal fall klamydia, ökat sexuellt våld och hot och även ökat antal aborter i befolkningen. Sex och samlevnad ses på många håll fortfarande bara som ett ämne som berörs kort i ämnet biologi, och inte som ämnesövergripande. Detta gör att frågor som inte är direkt biologiskt bundna inte får något utrymme, vilket gör att det inte talas om saker som sexualitet, relationer och genus. Ledningen, organisationen och resurser inom skolan skapar förutsättningarna för vilken undervisning som blir möjlig och den påverkas också av föreställningar kring vad unga har för behov och hur de vill leva. Sex- och samlevnadsundervisningen bör därmed vara omfattande och täcka upp för de olika kunskapsbehov som finns hos olika unga utan att generaliseringar görs utifrån föreställningar om vem som behöver vilken information, som istället riskerar att osynliggöra vissa elevers kunskapsbehov (MUCF, 2015). Detta gör att undervisningen granskas från olika håll med mål att skapa åtgärder för utveckling.

Demokratisk undervisning inom sex och samlevnad, där eleverna har lika mycket att säga till om och styra undervisningen som pedagogen, har visats vara framgångsrik. Trots detta sker inte sådan form av undervisning på särskilt många platser i landet (Nilsson, 2009). Det diskuteras minimalt kring sex och samlevnad och ses som en engångsföreteelse, vilket snarare borde återkomma under skolåren och ta mycket större plats i elevernas vardag och skolgång (UMO, 2011). Det som också utmärker bristande kvalitet hos sex- och samlevnadsundervisning är att den är geografiskt ojämn, då ämnet behandlas olika beroende på vilken skola eller vilken rektor och pedagog som är ansvarig för frågan. Värt att nämna är också att det fortfarande inte är obligatoriskt med en kurs som berör sex och samlevnad i lärarutbildningen och därför saknas ofta kompetensen för att erbjuda eleverna en god undervisning (Häggström-Nordin, 2009). Frågor kring sex och samlevnad finns i hela skolmiljön, berörs av alla och handlar om allas rätt till likabehandling kopplat till kön och sexualitet, vilket alla pedagoger ska arbeta med. Folkhälsomyndigheten och lärarförbundet menar därför att kunskapsområdet bör vara en obligatorisk del i lärarutbildningen, samt att det bör finnas som fortsatt fortbildning för pedagoger som stöd (MUCF, 2015).

1.3 Sex- och samlevnadsundervisning kopplat till hälsa

Folkhälsomyndigheten (2014) tar i målområde 8 *Sexualitet och reproduktiv hälsa* upp att sex och samlevnad ingår i de bestämningsfaktorer som påverkar individens hälsa. Därför bör just sex och samlevnadsundervisningen i skolan prioriteras för att öka möjligheten till en trygg och säker sexualitet, vilket är en förutsättning för god hälsa och välbefinnande. Ökad kunskap och förståelse som undervisningen syftar även till att motverka fördomar, diskriminering, tvång och våld och sexuellt riskbeteende och därmed ohälsa som följd. Sex och samlevnad är också starkt knutet till en identitet och självkänsla, vilka också är faktorer som avgör en individs hälsa. Magnusson och Häggström Nordin (2009) talar om olika perspektiv på ungdomar och sexualitet och folkhälsovetenskapligt perspektiv i frågan om hälsa i sex och samlevnad. Dels pratar de om det biomedicinska perspektivet, det vill säga frånvaron av sjukdom, och dels pratar de om det humanistiska perspektivet där människans hälsa är i fokus. Pellmer och Wramner (2012) betonar dock vikten av att se människans upplevelse och interaktion med andra som ett kompletterande perspektiv, vilket gör hela perspektivet mer holistiskt. En god undervisning har bland annat visats ge positiva effekter ur ett samhällsperspektiv så som ökad jämställdhet, trygghet och givetvis en friskare befolkning (Folkhälsomyndigheten, 2014). Därmed finns det mycket att vinna med en god sex- och samlevnadsundervisning, inte minst vad gäller hälsoaspekterna.

Kindebergs (1997) avhandling lägger fokus på frågan om en god, djupgående sex- och samlevnadsundervisning kan främja en förändring beträffande sjukdomen AIDS. Hon menar att i en djupgående undervisning utvecklas en djupare förståelse för ämnet i sig och även tillsammans i dialog och när en sådan förståelse utvecklas kan individen förändra attityder och synsätt. Hennes resultat av studien visar på att just djupinriktad undervisning kan påverka elevernas handlande och främja en förändring. Denna förändring sker och handlande görs med mer kunskap och förståelse, vilket är avgörande för att individen ska kunna ta självständiga och förhoppningsvis klokare och hälsosammare val. Detta stämmer överens med det som Rim Sin, Park & Cha (2011) har kommit fram till, då de menar att en god sex och samlevnadsundervisning, i just skolan, har visats ha stor påverkan på indikatorerna för en god sexuell hälsa.

2. Litteraturgenomgång

2.1 Sex och samlevnad i läroplanen LGR11

Skolans uppdrag och syfte med sex- och samlevnadsundervisningen innefattar att främja elevers förståelse för andra människor och deras förmåga till inlevelse, samt värna om individers välbefinnande och utveckling. Verksamheten ska präglas av en förståelse och medmänsklighet och vara en social och kulturell plats att mötas med kulturell mångfald (Skolverket, 2011). Ingen ska diskrimineras på grund av diskrimineringsgrunderna (etnicitet, kön, könsuttryck eller könsidentitet, religion, sexuell läggning, ålder eller funktionsvariation) eller utsättas för annan kränkande behandling. Grundläggande värden är att alla människor har lika värde, jämställdhet mellan könen och solidaritet med andra. Skolan ska även arbeta med att motverka de traditionella könsmonstren för att främja allas lika rättigheter och möjligheter (Skolverket, 2011). Det ska finnas ämnesövergripande undervisning i sex och samlevnad som belyser exempelvis normer och värderingar i samhället, identitet- och livsfrågor, sociala relationer, kärlek och relationer och kulturella sammanhang. Även etiska frågor, åsikter och känslor, könsidentitet och jämställdhet, kropp och hälsa samt sexualitet och reproduktivitet. Syftet är också att eleverna ska reflektera över och skapa en förståelse för sitt eget och andras sätt att leva (Skolverket, 2011).

2.2 Fokus: pedagogledd undervisning på högstadiet

I LPO94 står rektor som främst ansvarig för verksamheten på skolan. Rektor ansvarar för att lokal arbetsplan upprättas samt att verksamheten utvärderas i relation till de riksgiltiga målen, målen i skolplanen och även i den lokala arbetsplanen. I LPO94 och avsnittet som tar upp rektorns ansvar står det även formulerat att denne har bland annat ansvar för att ämnesövergripande kunskapsområden, så som bland annat att sex och samlevnad integreras i olika ämnen i undervisningen (Skolverket, 2006). I praktiken tenderar det dock att se lite olika ut vem som ansvarar för planering av undervisningen. Tidigare forskning visar att det till stor del tenderar att vara pedagogerna som delegeras ansvaret att planera och strukturera undervisningen. En studie av Lydén (2002) visar att samtliga av studiens informanter uppger att det är respektive biologilärare som ansvarar för planeringen av sex- och samlevnadsundervisningen. I vissa fall görs dock detta i någon form av samråd med pedagoggrupper, i vissa fall görs det helt på egen hand. När det, i enstaka fall, har handlat om sex och samelevnad som fokusämne i temadagar, har även kurator, skolsköterska och andra ämnespedagoger varit involverade i planeringen (Lydén, 2002). Därför finns det all anledning att fokusera på just den pedagogledda undervisningen.

Winther (2014) visade i sitt examensarbete att pedagogerna anser att skolan spelar en betydande roll i att förmedla en sund syn på sex och samlevnad till eleverna under högstadiet. De menade att skolan ska ha en vägledande och stöttande roll, samt bidra till och ge eleverna möjlighet att utveckla en god syn på sig själva som individer och ha kunskap för att kunna ta hälsosamma beslut. Winther (2014) beskriver att pedagoger många gånger vill skapa förutsättningar för att eleverna inte endast ska överta familjens och omgivningens värderingar, utan reflektera över sina egna värderingar och åsikter. Pedagogerna uppgav även att deras syfte med sex- och samlevnadsundervisningen var att ge elever en grund inom sex och samlevnad och ge dem möjligheten att tillgodose sig kunskaper, medvetenhet och ett kritiskt förhållningssätt. Några menar också att det krävs en insyn i elevernas värld för att kunna ge dem vägledning och stöttning, samt medverka till att deras utveckling av insikt och förståelse. Det fanns också tankar om att skolorna borde arbeta för att ha ett helhetsperspektiv på sex och samlevnad. De menar att det ser olika ut hur långt skolorna har kommit vad gäller kunskapsområdet, men belyste kommunikation som en viktig faktor, att det är betydelsefullt att ha en dialog med de andra pedagogerna om sex- och samlevnadsundervisningen (Winther, 2014).

Nilsson (2009) belyser att skolpersonalen behöver ha ett ämnesövergripande synsätt och god kommunikation, samt någon som driver frågan och organiseringen kring det gemensamma synsättet. Det för att kunna skapa ett helhetsperspektiv på sex och samlevnad och inte lämna kunskapsområdet till biologiundervisningen. Det krävs också en kunskap och en kompetens hos fler pedagoger, vilket inte alla pedagoger känner att de innehar, för att fler ska kunna ta del i kunskapsområdet. En grundläggande aspekt för undervisningen är pedagogers syn på eleverna och deras lärande, att se till hela elevens situation och inte endast det som rör det specifika ämnet, samt att en förutsättning för en framgångsrik undervisning är en god relation mellan pedagogen och eleven och ett positivt klimat i klassrummet (Nilsson, 2009).

2.3 Varför ett elevperspektiv?

Så som uppsatsens rubrik lyder kommer elevernas upplevelse av undervisningen ligga i fokus för undersökningen och därmed utgöra data som eftersöks. Ett grundläggande argument till att lägga vikt vid elevers perspektiv är i enlighet med Barnkonventionen (Unicef, 1989), vilken uttrycker att barn har rätt till att fritt yttra sina åsikter om vad som helst som rör dem själva. Vidare trycker Unicef (1989) på att utbildning är något som rör barnen i stor utsträckning och menar därför att de har all rätt att uttrycka sina åsikter och tankar om den. Med det i åtanke, menar de det anledning att låta barn ha inflytande över sex- och samlevnadsundervisningen genom att låta deras intresse delvis styra innehållet (Unicef, 1989).

2.4 Begreppet upplevelse

Eftersom studien syftar till att undersöka elevers upplevelse av undervisningen finns det anledning att belysa begreppet upplevelse som kan uppfattas som abstrakt. Mossberg (2003) menar att begreppet upplevelse i sig kan vara svårt att avgränsa eftersom det är brett och personligt anknutet och har olika betydelse för olika personer. Inom upplevelser finns även olika varierade och samverkande faktorer för hur en upplevelse tolkas, så som sociala faktorer, mening, engagemang och kontext. Det som finns gemensamt för innebörden av en upplevelse är att den innebär något som bryter mot det vardagliga och ger känsloladdade värden som kan skilja sig i intensitet i jämförelse med vardagen. Eftersom människor är villiga att lägga både tid och energi på att uppleva upplevelser vill de känna sig glada, nöjda och berörda och vill därför uppleva något annorlunda eller positivt. Upplevelsen är

tidsbegränsad och har därmed en början och ett slut, vilket varierar beroende på vad det är för upplevelse. En upplevelse kan upplevas under en process eller under ett enskilt tillfälle. Med att få självkontroll menas att individer genom upplevelser får kontroll över de förväntningar som finns på dem som personer. Beroende på vem personen är och vilka som finns i dess närhet är förväntningarna olika och beteenden ändras utifrån dem. Gällande fantasi drömmer många om att vara någon annan eller att nå det ideala jaget och för att nå dit används ofta upplevelser och sakers mervärden. Upplevelser behöver dock inte enbart vara av positiv karaktär utan kan även vara negativa (Mossberg, 2003).

2.5 Elevers syn på sex- och samlevnadsundervisningen

År 2009 gjordes en undersökning på uppdrag av Göteborgs Universitet som sträckte sig över hela riket, bland ungdomar och unga vuxna med fokus på sexualitet - vilken fick namnet *UngKAB09* (Unga, Kunskap, Attityder och Beteende). Undersökningen sökte ungdomar i åldrarna 15-29 och deras kunskaper, attityder och erfarenheter kring sexualitet. Resultatet syftade till att fungera som underlag för en förstärkning gällande det hälsofrämjande arbetet kring frågor om sexualitet. I undersökningen belyses bland annat ungdomars upplevelse av innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen i skolan, eftersom det ses som en central del i det hälsofrämjande arbetet vad gäller bland annat sexualitet (Heikki Tikkanen et. al, 2011).

Beträffande frågan om de ansåg sig ha fått kunskaper om hur en skyddar sig mot oönskade graviditeter ansåg en stor del, över hälften, att de hade fått tillräckliga kunskaper. Drygt en femtedel ansåg dock att de inte hade fått tillräckliga kunskaper. En liten andel tyckte att de inte fått någon kunskap alls och en nästintill lika liten del tyckte att de hade fått för mycket. Nästa fråga tar upp huruvida ungdomarna upplever att de har fått kunskap om kondom-användning. Återigen tycker de flesta, över hälften, att de har fått tillräckliga kunskaper om hur preventivmedlet kondom används. En fjärdedel ansåg att de har fått för lite kunskaper, medan cirka en tiondel tycker att de inte fått några kunskaper alls. När frågorna som berör HIV och andra könssjukdomar förändras mönstret något. I de frågorna tycker de flesta att de har fått tillräckligt med kunskap, även om andelen som anser att de å andra sidan har fått för lite kunskaper är nästan lika stor. Återigen anser drygt en tiondel att de inte fått någon kunskap alls angående HIV och andra könssjukdomar. Den sista frågan behandlade undervisningens nytta, det vill säga om ungdomarna ansåg sig haft nytta av de kunskaper de vunnit i syfte att ta hand om sin egen sexuella hälsa. Ungefär hälften menar att de har fått tillräcklig kunskap, en tredjedel menar att de har fått för lite och en femtedel menar att de inte fått någon kunskap alls som kan omsättas till handling (Heikki Tikkanen et. al., 2011).

Undersökningens resultat angående ungdomars och unga vuxnas upplevelse av innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen i skolan visade att en stor del är nöjda med den kunskap de fått. Det finns dock även en relativt stor andel som menar att de har fått alldeles för lite undervisning, eller ingen alls, om sex och samlevnad. Framförallt kvinnor och personer som identifierar sig som annat kön uppgav sig vara missnöjda med undervisningen. För att undersöka vad ungdomarna är intresserade av och vill ha mer kunskaper om ställdes en fråga gällande kunskapsbehov. De flesta visade sig vilja ha mer kunskaper inom området relationer, det vill säga samlevnad. Det som efterfrågades var framförallt kunskaper om hur en relation kan bli framgångsrik. I övrigt ville ungdomarna också ha mer kunskap beträffande hur det är att leva med HIV, hur HIV och andra könssjukdomar smittar och hur ett samtal ska hållas med en sexpartner angående könssjukdomar (Heikki Tikkanen et. al., 2011).

Ekstrand, Engblom, Larsson & Tydén (2011) utförde en enkätundersökning i syfte att undersöka sex- och samlevnadsundervisningen i svenska skolor vad gäller dess innehåll, tillfredsställelse och förslag till förbättringar. Studien vände sig till kvinnor i åldrarna 13-25. Resultaten visade i stort att de flesta tillfrågade hade fått sex- och samlevnadsundervisning i skolan, även om det skiftade i innehåll och kvalitet. De flesta ansåg att det fanns tillräckligt med innehåll vad gäller kunskap om kroppens utveckling. Ämnen som de inte ansågs gav något eller tillräckligt stort utrymme var bland annat sexuella övergrepp, sexuella trakasserier, pornografi, abort, akuta preventivmedel, fertilitet och graviditet. En tredjedel menade att de inte fått någon information beträffande klamydia medan hälften upplevde att kunskap gällande kondylom och herpes inte hade behandlats. De yngsta i studien, flickor i åldrarna 13-19, visade sig vara mest benägna att vilja höra mer om akuta preventivmedel samt homosexualitet, bisexualitet och transsexualitet. Inte ens hälften, 46%, ansåg skolans sex- och samlevnadsundervisning som acceptabel vad gäller kunskapsinnehållet och mer än en tredjedel ansåg att den var "dålig" eller "mycket dålig". Vad de ansåg borde förbättras var ett bredare kunskapsutbud, mer diskussion och större fokus på sexuell mångfald. Dessutom efterfrågades mer kompetens och mer kunniga pedagoger (Ekstrand et. al., 2011)

Även Santaoja (2012) har i ett examensarbete utfört en kvantitativ enkätstudie i syfte att primärt undersöka gymnasieelevers attityder till sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan. Resultatet av hans undersökning visar att cirka 60% av de som deltog i studien var missnöjda med undervisningen och menade att innehållet i undervisningen främst speglar det biologiska perspektivet. Det som eleverna önskade och som skiljde sig mest från det faktiska innehållet i undervisningen var kunskap beträffande sexuella läggningar, kärlek, jämställdhet och sexualitet förknippat med religion. Santaoja (2012) menar avslutande att det krävs vidare studier i kvalitativ metod som tillåter en mer detaljerad och djupgående undersökning av elevernas upplevelser. Han understyrker att genom att förklara och tydliggöra hur och varför ungdomar upplever sex- och samlevnadsundervisningen möjliggör detta stora chanser till vidareutveckling och förbättring av undervisningen.

2.6 Ungdomskultur, media och sex och samlevnad

Världen och samhället är under ständig utveckling och förändring, det förändrar även förutsättningarna för människors lärande, identitetsskapande och har förändrat ungdomskulturerna. Det har till stor del med globaliseringen och den ökade medialiseringen att göra, som har utvecklat kommunikationsteknologin (Lalander & Johansson, 2007). Ungdomtiden präglas av identitetsskapande, kulturella experiment och individualisering. Att skapa en identitet till sig själv och frihet att välja är väsentligt, samtidigt som det finns en stark strävan efter gemenskap, intimitet och att vara en del av ett större sammanhang. Under ungdomstiden blir sexualiteten mer central då puberteten inträffar, samtidigt som ungdomar vill slö sig lösa från familjen och kompisar eller andra relationer blir viktigare. Ungdomskulturen genomsyras av sex och samlevnad, bland annat blir det betydelsefullt att få en intim bekräftelse av någon annan. Kulturen inverkar på hur människan ser på sig själv, dess omgivning och hur den hanteras. Det har med beteende, tanke och stil att göra och ungdomskulturer är just de stilar och symbolskapande som ungdomar uttrycker i medier eller handlingar som är gemensamt för unga, för att de är unga (Lalander & Johansson, 2007).

Det har globalt sett skett en snabb ökning av dels mobiltelefoner och abonnemang, men även tillgången till internet och datorer både privat i hemmet och offentligt, som exempelvis i skolan. Många har egna mobiltelefoner, "smartphones" med stora användningsområden och åtkomst till internet, var de än befinner sig. Utvecklingen och tillgången till internet går fort

framåt (Bailey, Mann, Wayal, Hunter, Free, Abraham, et al., 2015). Unga som föds in i en värld och ett samhälle där datorer, mobiltelefoner och abonnemang redan finns och har en betydande roll kallas "nätets infödda" av en amerikansk författare Marc Prensky, som vidare menar att de som i vuxen ålder fått lära sig om dem kan kallas "nätets invandrare". Unga upplever ingen större skillnad mellan det virtuella rummet och det fysiska rummet i det flesta fall, medan de vuxna som fått lära sig och vänja sig vid det utifrån tidigare erfarenheter om andra fenomen i större utsträckning diskuterar dessa skillnader. Därmed skiljer sig förhållningssätten till dessa medier beroende på när personen är född och omständigheterna kring det. För unga är det lättare att förstå och behärska applikationer och aktiviteter på internet och det virtuella rummet, än för vuxna som istället gör en koppling tillbaka till tidigare erfarenheter från det fysiska rummet för att förstå. Det är för de unga en plats att fortsätta aktiviteter från det fysiska rummet. En plats för kommunikation, underhållning, umgänge och lärande (Dunkels, 2009). Mediers popularitet och tillgänglighet för ungdomar gör att det kan utgöra en stor informationskälla gällande kunskapsområdet. En mängd hemsidor på internet erbjuder information och rådgivning kring exempelvis sex och samlevnad (Bailey, et al., 2015).

Det finns också en viss oro kring ungas säkerhet på internet och vilken information unga kan nå genom internet, exempelvis pornografi eller information som kan leda till riskbeteende vad gäller sexualitet (Bailey, et al., 2015). Danielsson, Berglund, Forsberg, Larsson, Rogala & Tydén (2012) menar att de flesta ungdomar någon gång sett en pornografisk film och unga, speciellt killar, anser att de genom det kan lära sig om sex. Hur det påverkar deras beteende är svårt att säga men en del unga tenderar att ta efter beteende från pornografi. Det kan också påverka deras självförtroende gällande sin kropp då speciellt unga tjejer men även killar uppger att de jämför sina kroppar med vad de ser inom pornografin och uppfattar det som normen i samhället (Danielsson, 2012). Även om det finns risker med internetanvändande för barn menar Livingstone, Haddon, Görzig och Ólafsson (2011a) att användning av internet har en positiv inverkan på barns digitala kompetens, vilket i stor utsträckning krävs för att kunna vara socialt inkluderad i dagens globaliserade samhälle (Livingstone, 2011b). Av den kunskap som finns kring internet och unga har stora delar tagits fram med risker i fokus ur ett vuxenperspektiv. Det trots att unga själva ser stora fördelar med internet och endast ser det fysiska och det virtuella rummet som olika typer av rum och inte gör så stor skillnad mellan dem (Dunkels, 2009). Media har gått från att vara underhållning till att ha blivit en del av samhällets alla delar, människors offentliga och privata liv, arbete och familj, det finns överallt (Livingstone, 2011b).

3. Teoretiska utgångspunkter

Kapitlet syftar till att beskriva studiens teoretiska utgångspunkter som sedan används i analys och diskussion.

3.1 Empowerment

Empowerment som kan översättas till "egenmakt" innefattar möjligheten för människor att ha kontroll över sitt eget liv, sin situation och hälsa. Det kan öka den individuella kompetensen och självkänslan, som i sin tur ökar känslan av personlig kontroll. Laverack (2006) menar också att Empowerment inte går att få skänkt till sig, utan måste sökas. Empowerment kan finnas i tre nivåer, på individnivå, gruppnivå och samhällsnivå. Empowerment berör människors hälsa, kontroll, känsla av självbestämmande över sin situation och sitt liv samt självkänsla (Laverack, 2006), vilka spelar en betydande roll i frågan kring sex och samlevnad (Folkhälsomyndigheten, 2014). Med det i åtanke kan det vara betydelsefullt att undersöka hur unga upplever sex- och samlevnadsundervisningen i skolan, om de har möjlighet till delaktighet och självbestämmande gällande hur undervisningen ska gå till och vad den ska innehålla, samt hur det inverkar på deras känsla av Empowerment.

3.2 Upplevelsebaserat lärande

Upplevelsebaserat lärande kommer ifrån Kolbs teori om Experiential learning och är lärande som utgår ifrån att deltagare är med om en upplevelse som startar en social process och ett samspel mellan det som upplevelsen gav utifrån och kunskapen individen redan har.

Upplevelsen diskuteras och reflekteras kring för att se vad som hände, vad resultatet blev och vad det innebär, vilka slutsatser som kan dras utifrån det och hur en kan använda det eller göra annorlunda vid ett senare tillfälle (Illeris, 2007). I upplevelsebaserat lärande är deltagarna aktiva i undervisningen i olika situationer och på så vis får mer djupa kunskaper och bättre förståelse. Det kan exempelvis ske genom olika övningar som eleverna deltar i och ställs inför ett problem av något slag för att sedan diskutera och reflektera kring det, bearbeta och ta till sig informationen och få djupare förståelse (Heath & Alfredsson, 2006).

Upplevelserna väcker många gånger känslor och den känslomässiga upplevelsen kan vara den mest betydelsefulla faktorn för lärande. Emotioner upplevs i samband med något som har betydelse för oss, känslorna avgör vad uppmärksamhet ska läggas på och vad önskas fortsätta undersökas. Därmed lär sig människan av det som väcker våra känslor och engagerar oss. Känslor har betydelse för vår reflektionsprocess. Vid tanken på ett minne uppkommer många gånger de känslor som funnits i samband med upplevelsen innan det faktiska innehållet av minnet, vilket visar på en nära koppling mellan kognition och känslor. Positiva känslor kan motivera oss i utmaningar och få oss till att fortsätta även om det är utmanande. Känslor kan även hjälpa oss att se saker och ting tydligare, användning av positiva känslor kan ge både kognitivt lärande och utveckling emotionellt (Bek, 2012).

En applicering av teorin vid analys av studiens resultat syftar till att begripliggöra hur elevernas deltagande och aktivitet i undervisningen, samt de känslor som det kan bidra med, påverkar deras lärande och den totala upplevelsen.

3.3 Sociokulturellt perspektiv

Säljö (2005) tar upp Vygotskijs perspektiv på lärande, vilket menar att lärandet sker i två processer. Den första lärprocessen menar att människor lär i samverkan med andra då människor inte är isolerade kroppar, utan tar till sig intryck från omvärlden och samhällets erfarenheter. I människors lärande finns även en samverkan mellan individen och kulturella

redskap, som används för att förstå och agera i omvärlden. En förståelse där kunskapen flyttar in på ett inre plan utgör den andra lärprocessen (Säljö, 2005).

Säljö (2005) menar att traditionella perspektiv på lärande har menat att det har antagits att dessa processer är gemensamma för alla och endast har en riktning, vilket inte är realistiskt utifrån det sociokulturella perspektivet. I det moderna samhället finns inte möjligheten att tillgodose sig alla färdigheter och kunskaper, eftersom samhället har blivit mer arbetsfördelat och komplext. Därför inriktar sig individen efter olika intressen och därmed kunskaper, vilket ändrar förutsättningar för att organisera lärande. Barndomen, då människan är formbar och får intryck från kulturella aktiviteter genom kommunikation från tidigare generationer, samt utvecklar egna intressen, är en avgörande förutsättning för att människor ska få ta del av kunskaper, färdigheter och upplevelser som samhället består av (Säljö, 2005).

Samhällets komplexitet och föränderlighet gör att ett livslångt lärande och utveckling krävs för att vara anpassningsbar och följa med i samhällets och aktiviteternas utveckling. Det gör också att förutsättningarna för skolan blir förändrade genom att elevernas intressen och förutsättningar varierar. Lärande växer fram i olika praktiker och sker i alla sammanhang och situationer, exempelvis både i skolan, hemmet och med kompisar. Det kan ske som en följd av en händelse en person är med om eller avsiktligt som i skolan. Kunskaper och färdigheter är knutna till de redskap som personen har tillgång till och använder sig av som människor lär varandra hantera. Därför går det inte att se personen som en isolerad individ, utan istället se på aktiviteter, människors agerande i dem och vad de erfarar (Säljö, 2005).

Detta perspektiv är ett sätt att förklara samhällets och individers utveckling och lärande. Det kommer därför användas för att analysera, diskutera och förklara olika fenomen kring lärande och hur villkoren har förändrats för elever att söka kunskap och lära om sex och samlevnad.

4. Problemformulering

Sammanfattningsvis har tidigare forskning visat att undervisningen ofta är bristande, som även påvisat vilka vinster som finns om den istället skulle hålla god kvalitet. Ungdomar är intresserade av sex och samlevnad och undervisningen sker i en tid i deras liv där den har stort inflytande på bland annat deras identitetsskapande och hälsa. Många skolor och studier lägger inget fokus på elevernas intresse kring den pedagogiska undervisningen, vad de vill veta och vad de vill prata om. Tidigare studier som gjorts och som har fokuserat på ett elevperspektiv har främst varit av kvantitativ karaktär, där en djupare förståelse för hur eleverna upplever undervisningen har saknats och i efterhand önskats. Studien kommer därför ur en kvalitativ metod fokusera på elevernas upplevelser av undervisningen, vilket förhoppningsvis kan synliggöra både positiva och negativa aspekter utifrån deras perspektiv och därmed möjliggöra utveckling av undervisningen.

5. Syfte

Syftet med denna intervjustudie är att undersöka högstadielärares upplevelse av sex- och samlevnadsundervisningen på deras skola, med fokus på pedagogiska lektioner.

6. Metod

Att göra en kvalitativ studie var relevant då kvalitativ forskning intresserar och syftar till att klargöra fenomenets karaktär och egenskaper (Widerberg, 2002). Backman (2008) menar att metoden i studien bestäms av forskningsfrågan och av den tidigare forskningen som finns om det aktuella ämnet. Silverman (2012) betonar att det inte finns någon metod som är rätt eller fel och bättre eller sämre i sig, utan det handlar istället om vilken som är mest lämplig att använda, vilket beror på forskningsfrågan. Kvalitativa studier betonar vikten att få en holistisk bild av verkligheten (Silverman, 2012). Eftersom det redan påvisats att upplevelsen i sig påverkas av den personliga upplevelsen, är den dessutom svår att mätas i omfattning eller mängd. Därför var det mer logiskt och lämpligt att ta del av upplevelser om sex- och samlevnadsundervisningen.

Med intervju som metod kunde en förståelse på ett djupare plan nås gällande ungdomarnas upplevelse av sex- och samlevnadsundervisningen. En intervjustudie ger möjlighet att ställa följdfrågor till intervjupersonerna för att få information om deras tankar och känslor kring det studien eftersökte. För att få en större detaljrikedom och en högre validitet spelades intervjuerna in (Silverman, 2012). Totalt gjordes sex enskilda intervjuer. Intervjuerna med de sex utvalda eleverna skedde enskilt, det vill säga att eleverna intervjuades var och en för sig. Valet att göra enskilda intervjuer i stället för gruppintervjuer baserades på etiska skäl men också på att ämnet kan vara känsligt. Även om studien inte ämnade gå in på personliga frågor angående elevens egen sexualitet och samlevnad fanns det rimliga skäl att anta att ämnet upplevs svårt att prata om när det finns fler människor runt omkring. Ytterligare en risk med gruppintervjuer är att den tillfrågade svarar på ett sådant sätt som den tror att andra vill höra, eller omedvetet blir påverkad. Därmed fanns det större chans att samla in sanningsenlig data vid enskilda intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009).

Genom att intervjua ungdomarna var och en för sig fick de chansen att förklara sina egna upplevelser och tankar kring undervisningen. Intervjun var semistrukturerad, vilket innebär att vissa förbestämda frågor fanns (se bilaga 1), vilka delvis kom att styra intervjun (Kvale & Brinkmann, 2009). I intervjuerna ämnades delvis använda öppna frågor, vilket enligt Lantz (2007) innebär att de tillfrågade får tillåtelse att fritt prata om och beskriva hur de uppfattar ett visst fenomen. Frågorna skapades på ett sätt som gjorde att den tillfrågade fick möjlighet att reflektera och resonera med sig själv kring de sammanhang som hen ansåg vara av betydelse för fenomenet. Öppna frågor var också ett sätt för författarna att försäkra att deras förståelse inte kom att färga intervjufrågorna och därmed intervjupersonernas svar. Därför var det särskilt viktigt att skapa frågor på ett sådant sätt som ändå tillät de tillfrågade att få fritt spelrum i sina tankar och i vad de förmedlade.

6.1 Urval

Studiens urval utgjordes av ett bekvämlighetsurval kombinerat med ett strategiskt urval, vilka är icke-slumpmässiga urval. Bekvämlighetsurval innebär att urvalet består av de personer som finns att tillgå. Strategiskt urval innebär att det finns tankar bakom vilka individer som tillfrågas, då det exempelvis skapas kriterier för att hitta en urvalsgrupp som kan uppfylla de mål som anses krävas för att besvara studiens syfte på ett bra sätt (SCB, 2008). Urvalet utfördes i samråd med skolans rektor, som upprättade kontakt med biologilärarna och klassförståndare. Efter samtal med rektorn tog han kontakt med skolans tre biologilärare och bad dem välja ut varsin niondeklass som de undervisar. Detta för att få en spridning av

niondeklassare på skolan. När de tre klasserna var utvalda kontaktades de berörda niondeklassernas klassföreståndare och de valde ut två stycken elever från varje klass. Eleverna tillfrågades och ställde upp frivilligt. Urvalskriterierna framfördes till klassföreståndarna, vilka innebar att urvalet inte skulle baseras på elevernas prestation i skolan samt att det skulle vara jämn fördelning vad gäller könstillhörighet. Detta för att skapa goda förutsättningar för att förstå hur elever, i helhet, upplever undervisningen. Totalt valdes sex elever ut som intervjuades. Det fanns möjlighet att utöka urvalet genom att intervjua fler elever, vilket dock författarna inte ansåg vara nödvändigt på grund av ett rikt insamlat material. Samtliga av intervjupersonerna var över 15 år gamla. Elevernas respons i intervjun har anonymiserats och responsen är därmed inte igenkännbar.

6.2 Datainsamling

Datum för datainsamling bestämdes i samråd med rektor och ansvariga pedagoger. Intervjuerna genomfördes under två dagar, vid varje tillfälle utfördes tre enskilda intervjuer. Det fanns gott om tid för att utföra intervjuerna och intervjupersonerna behövde inte känna sig stressade. Intervjuerna genomfördes i den aktuella skolan i ett kontorsrum där det fanns möjlighet att sitta avskilt. Miljön i rummet var god, det var tyst och lugnt och det fanns gott om plats att röra sig på.

Innan intervjun tog sin början presenterade uppsatsförfattarna sig själva och studien. Information om studiens syfte och användning utgavs muntligt men även skriftligt genom ett informationsblad (se bilaga 2) som de uppmanades att läsa igenom. I informationsbladet stod också skrivet vilka villkor intervjupersonerna ställer upp på, att det är frivilligt samt att de och deras respons kommer att vara anonymt i studien. Det ställdes också en fråga till intervjupersonerna, både muntligt och skriftligt, om de samtyckte att intervjun spelades in i syfte att underlätta återberättandet av intervjun och vad som sades. Med inspelning finns även fördelar som att intervjuaren kan helt koncentrera sig på ämnet och dynamiken i samtalet. Det finns även större möjlighet till detaljrikedom vid återberättandet av intervjun då inspelningen registrerar vartenda ord, tonfall och pauser som kan ha avgörande roll vid tolkning och framställning av resultatet (Kvale & Brinkmann, 2009). Slutligen fick intervjupersonerna också skriva på om samtycke, som undertecknades med deras namnunderskrift, uppsatsförfattarnas underskrifter samt ort och datum för intervjutillfället.

Den första intervjun som utfördes var en pilotstudie för att testa intervjuguiden. Efter ett lyckats resultat valde författarna att räkna in pilotintervjun till materialet. I enbart syfte att förtydliga innebörden förändrades en av intervjufrågorna. Under de följande intervjuerna följdes den semistrukturerade intervjuguide mer eller mindre, frågor specificerades och bytte plats beroende på intervjusituationen och intervjupersonen som stod i fokus. Utrymme för intervjupersonerna att fritt prata om ämnet skapades och möjlighet till att ställa följdfrågor fanns. I samtal med intervjupersonerna efter att intervjun avslutats menade de att intervjun upplevts som behaglig.

6.3 Analys

I analysen av intervjuerna utfördes ordagrann transkribering av varje intervju. Transkriberingar av intervjuerna gjordes efter hand, när intervjuerna fanns nära till hands och färskt i minnet för att detaljrikedomen skulle bli så god som möjligt. När resultatet var insamlat och transkriberingen av samtliga intervjuer var genomförd analyserades materialet genom en kvalitativ innehållsanalys då materialet sorterades och reducerades (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012). Nyckelord som var relevanta till studiens syfte sorterades då ut och utgjorde kategorier. Nyckelorden utgjorde de tydligaste och starkaste variationerna som

framkom vid bearbetning av intervjuerna. Genom att uppsatsförfattarna använde sig av ett öppet syfte skapade detta möjligheter till att kategorisera materialet på ett sätt där färgningen av författarnas förkunskaper reducerades i den grad som var möjligt. Materialet reducerades utifrån det som studien främst ville uppmärksamma, efter att ha kondenserat det centrala innehållet i materialet. Eftersom teoretiska utgångspunkter kom att bestämmas i efterhand när resultatet presenterats minskade även risken för att sådana förkunskaper kom att influera analysen.

6.4 Etiska överväganden

Eftersom studien hanterar frågor som kan uppfattas som personligt och känsligt fanns risk för att eleverna kunde uppleva ett obehag. För att minimera dessa risker informerades deltagarna om frivilligt deltagande och att de under vilket skede som helst kunde välja att dra sig ur intervjuerna. Studien ämnade inte heller att undersöka frågor som var knutna till deras sexualitet eller erfarenheter kring samlevnad. Den ämnade snarare att undersöka deras upplevelse av skolans sex- och samlevnadsundervisning. Detta kunde rimligen antas minska obehaget. Studiens nytta anses väga tyngre än riskerna. Vinsten är främst att eleverna får uttrycka sina upplevelser av ämnesområdet, vilket rimligen kan fungera som underlag för vidareutveckling av undervisningen. God sexuell och social hälsa kan ses som gynnsamt för både individen och samhället, vilket därmed gjorde att studien följt principen om att göra gott. Det är i studien även viktigt att ta ställning till de etiska frågor som kan bli aktuella under studien. Dessa tar sig uttryck i fyra olika huvudkrav (Vetenskapsrådet, 2009):

Informationskravet innebär att tydligt informera deltagare i undersökningen och uppgiftslämnare om vad deras del och uppgift är i studien och vilka villkor som finns för deras deltagande. Deltagarna ska också upplysas om att deltagandet sker frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan vid önskan (Kvale & Brinkman, 2009).

Informationskravet uppfylldes genom att den aktuella skolans rektor kontaktades och informerades om studiens syfte. I samråd med rektorn skickades ett informationsbrev ut till pedagogerna som sitter med i skolans utvecklingsgrupp. Brevet innehöll information om studiens syfte, metod, etiska aspekter så som frivilligt deltagande och anonymitet samt kontaktuppgifter till oss. I samråd med rektorer och pedagoger bestämdes även tidpunkter för intervjuerna. Eleverna informerades två gånger muntligt, dels vid urvalsprocessen i samtalet med pedagogerna och även av oss vid intervjutillfället. De informerades även skriftligt genom läsning av informationsbrevet och påskrift i samtyckesblanketten innan intervjun tog sin början. Informationsbrevet behandlade information om deras del och uppgift i studien och vilka villkor som finns för deltagandet. Det tog även upp att intervjun är frivillig och om att de när som helst har rätt att avbryta sin medverkan.

Samtyckeskravet tar upp att samtycke från deltagarna måste inhämtas. De har rätt att bestämma över sin medverkan, om de vill delta, hur länge och på vilka villkor (Vetenskapsrådet, 2009). Samtyckeskravet tillgodosågs i olika steg, då samtycke till studien först inhämtades hos skolans rektor, hos ansvariga pedagoger och sedan hos eleverna. Eleverna gav sitt samtycke i olika steg. Först blev eleverna tillfrågade att delta som intervjuperson och kunde där ge sitt samtycke till att delta. De som uppgav att de var villiga att delta blev tillfrågade om samtycke ytterligare en gång innan intervjun tog sin början. I samband med det kunde de också skriva på en samtyckesblankett. Samtyckeskravet tar också upp att om deltagare är under 15 år kan även samtycke från målsman behövas (Kvale & Brinkmann, 2009), vilket gjorde att författarna inte behövde kontakta elevernas målsmän.

Konfidentialitetskravet innebär vikten av tystnadsplikt kring etiskt känsliga och personliga uppgifter. Dessa uppgifter måste behandlas på ett sätt så att personerna som ingår i studien

inte kan identifieras av andra (Kvale & Brinkmann, 2009). Studien värnade om intervjupersonernas anonymitet, som sagt till den grad som var möjligt. De ansvariga pedagogerna delgavs dock vilka intervjupersonerna var genom att urvalet genomfördes i samråd med dem. I samråd med pedagogerna bestämdes även tider för intervjuerna samt godkännande av intervjupersonernas frånvaro från ordinarie lektioner. I undersökningen hanterades namnuppgifter skriftligt och muntligt, vilka behandlades med största försiktighet. I studien användes inte personliga uppgifter så som namn då det istället användes alias så som 'Intervjuperson 1, Intervjuperson 2' och så vidare. På så sätt hålls intervjupersonerna anonyma gentemot andra. Eftersom att vissa pedagoger på den aktuella skolan har kännedom om vilka intervjupersoner som är utvalda är det också av den anledningen viktigt att anonymisera intervjupersonerna och deras svar i resultatet. Detta för att det inte ska bli möjligt att koppla svaret till en viss individ. Den utvalda skolan kommer också att behållas som anonym. De inspelade och transkriberade intervjuerna förvarades på ett sådant sätt så att bara uppsatsförfattarna hade tillgång till detta.

Slutligen behandlar nyttjandekravet att uppgifter som berör enskilda individer som är insamlade för ändamål inom forskning, inte är tillåtna att lånas ut eller användas för icke-vetenskapliga syften eller kommersiell användning (Kvale & Brinkmann, 2009). Skolan, som innefattar rektor, pedagoger och elever har blivit informerade om att materialet endast användes till ett examensarbete i folkhälsovetenskap. De blev också informerade om att det inte kommer användas i något annat sammanhang än det som angivits. För att försäkra att datamaterialet inte skulle vara åtkomligt för obehöriga förvarades det på ett sådant sätt så endast uppsatsförfattarna hade tillgång till de

I en studie riskerar alltid forskarnas förkunskaper och erfarenheter påverka studien samt dess resultat (Kvale & Brinkmann, 2009). I den här studiens fall kunde möjligen förkunskaper som exempelvis författarnas egna upplevelser av sex- och samlevnadsundervisning, attityder till skolans undervisningsformer samt förvärvade kunskaper av utbildning och tidigare forskning inom ämnesområdet påverka studien. Genom att ha varit medvetna om att dessa faktorer kan ha påverkan på studien har författarna dock i den grad som varit möjligt försökt att bortse från förkunskaperna och varit förutsättningslösa genom studiens gång. Uppsatsförfattarna har arbetat för att studien och dess resultat ska tala för sig själva och inte influeras av något annat.

7. Resultat

I detta avsnitt redogörs resultatet av undersökningen. För att påvisa att resultatet representerar samtliga intervjupersoner redovisas vilken intervjuperson som sagt vad. För att behålla intervjupersonerna anonyma går de under alias som "Intervjuperson 1, Intervjuperson 2" och så vidare. Detta kommer att förkortas som "I1, I2".

I resultatet kom det fram fem kategorier som beskriver hur de tillfrågade eleverna upplevde sex och samlevnadsundervisningen. Det som framkom var att undervisningen tenderade att ha ett stort fokus på risker med sex och samlevnad medan eleverna framförallt önskade innehåll som fokuserade på samlevnad och som gjorde dem mer delaktiga i undervisningsmomenten, samt så kallad verklighetsrelaterad kunskap. Eleverna menade att internet var den största och mest frekvent använda informationskällan vad gäller sex och samlevnad. Relationer mellan elever, pedagoger, vänner och familj visades ha en stor betydelse för hur det pratades om sex och samlevnad och hur ämnesområdet upplevdes.

7.1 Undervisningens innehåll med fokus på risker med sex och samlevnad

Under intervjuerna berättade eleverna att det i hög grad förekom undervisning som fokuserade på att ta upp riskerna med sex och samlevnad. Det kunde handla om risken att drabbas av könssjukdomar, oväntade graviditeter och även sexualbrott och kränkningar kopplat till exempelvis sexualitet. Eleverna upplevde till viss del att det var bra att få kunskaper i vad det finns för alternativ vad gäller att skydda sig från könssjukdomar och oönskade graviditeter och framförallt tjejerna menade att det var bra att veta att det fanns olika vägar att gå för att skydda sig mot just oönskade graviditeter. Däremot så upplevdes det samtidigt att det fick ta för mycket plats i undervisningen och att annat istället sattes åt sidan för att fokusera på riskerna. En av eleverna uttryckte att de förstod varför pedagogerna pratar om riskerna, men menade att det kunde bli skrämmande och upplevde att undervisningen indirekt uppmanade till avhållsamhet:

Alltså, man känner ju, att det här med preventivmedel kanske, att man vill skydda sig riktigt. Alltså det blir liksom lite som att dem skrämmer oss lite, att vi inte ska ha sex, jag upplever det lite så, alltså det är ju inte så de menar, men ja det var lite så ja. (I1)

När undervisningen fokuserade på risker blev den i stor utsträckning faktabaserad och lärarstyrd, vilket innebar att eleverna upplevde att pedagogen till största delen hade genomgångar eller att de fick läsa i böckerna och svara på frågor. Detta gällde även andra områden i ämnet, som till exempel fortplantning och anatomiska kunskaper. Dessa undervisades också om genom att pedagogen delade med sig av sina kunskaper skriftligt eller muntligt, i vissa fall förekom även bilder för att underlätta. När dessa ämnesområden togs upp så upplevde eleverna att det sällan förekom diskussioner eller liknande övningar som gjorde dem delaktiga i undervisningen. Ingen av eleverna ifrågasatte undervisningens innehåll, inte heller undervisningsmetoderna, eftersom att det upplevdes att det tillhörde de allmänna eller de "vanliga" områdena som togs upp:

Det var det här vanliga med preventivmedel och könssjukdomar och ja det här vanliga. Det var mest bara det allmänna. (I4)

Vad som också framkom i samband med typ av innehåll i undervisningen och metoderna var att eleverna refererade till att dessa kunskaper krävdes för att klara proven och kunskapskraven. Det upplevdes mer sällan att detta var något som eleverna själva verkligen ville veta och ha kunskaper om, utan återigen så kom de tillbaka till prestation på examination

och betyg. En elev menade att pedagogen gjorde sitt jobb bra, eftersom denne syftade att göra det som krävdes för att de skulle nå kunskapskraven:

Vår lärare är ju pigg och glad hela tiden, även om någon i vår klass kan vara lite dum ibland och så bryr hen sig inte och hen vill ju att alla elever i vår klass ska kunna nå kunskapskraven och hen gör sitt bästa. (I3)

En vanlig uppfattning tycktes finnas kring att skolans sex- och samlevnadsundervisning innefattade de "vanliga" eller allmänna faktabaserade ämnesområden och till största del syftade till att eleverna skulle nå kunskapskraven. Elevernas menade att de behoven av kunskap utöver de så kallade "vanliga" ämnesområdena var något de på egen hand fick införskaffa.

7.2 Avsaknaden av samlevnadsinnehåll och delaktighet i undervisningen

Det eleverna var mest positiva till i undervisningen var de typer av ämnesområden som berörde tankar och värderingar, så som till exempel sexualitet, kärlek och relationer kopplat till sex och samlevnad. Kärlek och relationer är exempel på ämnesområden som de i hög grad upplevde som diskuterbara. När dessa ämnesområden tog plats i undervisningen involverades eleverna mer frekvent i undervisningen genom till exempel diskussioner och värderingsövningar. Däremot menade de att dessa kunskapsområden inte berördes i så stor omfattning, och inte heller undervisningsformerna då eleverna fick möjlighet att vara fullt delaktiga:

Ja det var i diskussioner, ja det var ju typ, ja vi hade ju en fråga om man tycker om någon hur man skulle närma sig den personen och så det pratade ju klassen tillsammans om och så. Men det var bara en gång. (I6)

Gällande dessa typer av kunskaper i sex och samlevnad fanns det stor variation huruvida eleverna tyckte att detta var jobbigt eller pinsamt att prata om. I regel så tyckte de flesta att det svårast att prata om personliga saker eller ställa frågor som kunde kopplas till den enskilda individen, eftersom detta upplevdes som intimt. Framförallt var det problematiskt att ställa frågor eller diskutera framför hela klassen, eftersom de andra eleverna då riktade sin uppmärksamhet till den som berättade eller ställde en fråga, vilket kunde upplevas som en utsatt position. Trots detta ville eleverna prata mer om just detta med anledning av att de trodde att det på så vis skulle bli mindre pinsamt och mer naturligt efter hand, både i samtalen i skolan och i hemmet. Eleverna menade vidare att det inte borde vara pinsamt att prata om sex och samlevnad, eftersom att det är naturligt och då de flesta har sex eller är del i relationer:

Det kan ju vara ett pinsamt ämne men jag tycker inte att det ska behöva vara det egentligen, alltså för det är ju helt naturligt att prata om det. (I1)

De eleverna som upplevde att de fick möjlighet att delta i planeringen i undervisningen menade att pedagogerna då tog hänsyn till det som eleverna tyckte var intressant att lära sig mer om eller diskutera. De som däremot inte fick chansen att påverka undervisningens innehåll var tydliga med att de hade önskat att annat hade tagits upp i undervisningen. Samt att det som då istället hade tagits upp, det som eleverna var mer intresserade av att veta samtidigt som de hade blivit mer involverade och delaktiga i undervisningsmomentet:

Jag tycker att man hade kunnat att upp mer om, ja men det som vi sa, kärlek och sexuella läggningar och att vara tillsammans och sådana grejer för det är ju också en väldigt stor bit av det hela. Ja lite mer hur det funkar och så. Eller att vi hade

kunnat få skriva frågor och lägga i en låda och att sedan läraren skulle ta upp en och läsa. (I4)

Genom att använda en metod som den föreslagna metoden ovan, menades att de skulle kunna ställa frågor utan att den enskilda eleven blir placerad i en position som kan upplevas som utsatt. Även att de ämnesområden som eleverna har behov av att få kunskap kring på så vis kan uppmärksammas då de blir mer delaktiga i undervisningen.

7.3 Verklighetsrelaterad kunskap som viktigt innehåll i undervisningen

Vad som också tydligt framkom under intervjuerna var att eleverna i hög grad värdesatte den undervisning som tar upp sådant som kan kopplas till verkligheten och vardagslivet. De menade att det är viktigt att få ta del saklig information om ämnet sex och samlevnad men uppgav att det som var mest värdefullt att veta var det som kunde kopplas till aktuella händelser i samhället eller specifika situationer. Sexuella läggningar och våldtäkt upplevdes vara exempel på sådana aktuella ämnen, eftersom det är omdiskuterat och kan kopplas direkt till samhället.

(...) vi har läst det i sådana böcker, typ våldtäkts-statistik och så. Så där har vi tagit upp det lite. Det är ju samhället, hur det fungerar och så. (I5)

Det framkom att det var angeläget att ha kunskaper i hur människor betar sig i sexuella sammanhang, eftersom det handlar om vardagslivet och berör alla på ett eller annat sätt. Det fanns också tankar om att det var undervisningen skulle underlätta för framtiden, till exempel när det börjar bli dags att bilda familj eller liknande. Handlingar och erfarenheter i konkreta situationer var därför något som efterfrågades, och upplevdes vara viktiga för möjligheten att förbereda sig och för att veta hur det ska hanteras på ett bra sätt. Kunskaper kring detta upplevdes bland annat vara nyttigt för individens egen skull:

Jag tror att det stärker självkänslan mycket att man blir nog mer självsäker efter sex och samlevnadsundervisning för det är mycket innan det man undrade som man fick svar på så det är jättekul, det är viktigt, alltså man känner sig mer självsäker typ ändå. (I2)

Eleverna ansåg att kunskaperna inte bara var till nytta för de som tog del av undervisningen, utan menades även användas i hopp om att behandla andra människor väl. Eleverna var mycket medvetna om att det är väsentligt att tänka på hur de behandlar andra människor, både de som finns i deras närhet men även de som de inte känner väl. Under intervjuerna var det tydligt att sex och samlevnad sågs som ett samspel mellan individer, och därför att det är viktigt att inte bara tänka på sig själv. En elev uttryckte det såhär:

Ja, för man behöver inte ens kunna så mycket om sex och samlevnad om man inte kan relationer heller. (I6)

Att tala om relationer och sex och samlevnad som samspel mellan individer framhölls av eleverna som betydelsefullt, både för individen själv och för dess samspel med andra i sin vardag.

7.4 Internet och media som primär informationskälla

Under intervjuerna framkom att eleverna inte upplevde att skolan var den mest naturliga eller mest frekvent använda informationskällan, vad gäller i sökandet av kunskap om sex och samlevnad. Internet menades vara dels lättåtkomligt, eftersom det numera går söka på internet när som helst och vart en individ än befinner sig, och dels eftersom det finns ett brett utbud av

information. Det upplevdes att skolan inte alls höll samma nivå som internet och sågs mer som ett komplement. En elev uttryckte tydligt att skolan tog en roll som sekundär källa till ämnet sex och samlevnad:

Alltså nu med internet och så, då vet man så mycket innan så det blev mer att det man redan visste fick man höra en gång till (...) så jag känner liksom att, att skolan gör vad de kan. Men man kan inte förvänta sig hur mycket som helt. Ja det är ju undervisning så att. (14)

Däremot upplevde eleverna att skolan ofta drog nytta av internet och de mediala verktyg som nätet kan erbjuda. Det berättades bland annat att pedagogerna uppmanar eleverna att söka sig till internet och till vissa källor för att fördjupa sig i ämnet eller hitta ny information. I undervisningen använde även pedagogerna till exempel filmklipp som kunde hittas på Youtube, vilket eleverna upplevde som en bra metod för att lära sig mer om sex och samlevnad. Eleverna menade vidare att pedagogerna även uppmuntrade till att använda internet och specifika informationskällor på internet som de ansågs vara bra och gav en bra bild av sex och samlevnad:

Jag har ju gått in på sådana här bra källor där man får leta mycket om sex och samlevnad om alla könsorganen och läraren gav oss en länk till exempel till en webbsida där man kan kolla igenom alla steg för steg med alla organ och den är jättebra. (13)

Internet används dock mest på eget bevåg, och om det är något som eleverna känner att de behöver veta så är internet närmast till hands. På internet upplevdes det att det inte bara finns tillgång till information, utan möjlighet läsa om funderingar och erfarenheter samt att diskutera sex och samlevnad, genom till exempel forum eller chatsidor. Det fanns tankar om att genom till exempel dessa typer av internetsidor skapas det möjligheter att få ta del av fler perspektiv av sex och samlevnad, än vad som tas upp i skolans värld. Att använda internet kräver även att användaren är källkritisk påvisas av eleverna och de menar att inte alla sidor är relevanta att läsa på eller för den delen trovärdiga:

(...) nej men man hade väl googlat antar jag, om man hittar det bäst på Google är ju tveksamt.. Alltså man kan ju gå in på forum och allting och läsa allas olika perspektiv, då kan man få en större bild av det än om man läser det i en bok. I en bok kan det vara rätt informerande fast där är inga erfarenheter eller det är ju ett perspektiv mest, så om man använder internet så om man är lite såhär, lite, inte tror på allting, så man liksom försöker få en större bild av det och kolla alla olika perspektiv och vinklar (...) så kan man få ett medelvärde typ. (12)

Internet framhålls därmed som den främsta, mest använda informationskällan av eleverna, med enklast tillgång till en stor mängd information med olika perspektiv. Det trots att de också framhåller internet som en informationskälla där de inte i varje fall finner relevant eller trovärdig information om inte användaren är källkritisk.

7.5 Relationers betydelsefulla roll i samtal om sex och samlevnad

Det visade sig vara av stor betydelse att ha någon form av relation med den eller de personer som eleverna diskuterade sex och samlevnad med. Eftersom pedagogerna är direkt involverade i undervisningen blir deras roll och relation till eleverna avgörande för hur eleverna tar till sig sex och samlevnad och således vad de lär. Om pedagogen upplevdes vara bekväm i att prata och undervisa i ämnet sex och samlevnad, följde eleverna ett liknande spår. Det förekom dock upplevelser om att pedagogen ifråga hade varit pryd och eleverna hade tolkat dennes beteende som att hen var osäker eller tyckte att det var jobbigt. Detta kunde

även sammankopplas med pedagogens bristande kompetens i ämnesområdet och påverkade hur eleverna upplevde undervisningen:

Alltså vi hade ingen utbildad biologilärare då, hen var jättebra, hen gjorde sitt bästa och det var inget fel så, jag tror att hen tyckte att det var lite pinsamt så (...) eftersom hen var lite pryd kanske jag inte ville ställa någon fråga eftersom man såg att han tyckte att det var jobbigt så då ville jag inte ställa dit hen liksom så, eller typ så, så då kände jag att den frågan behöver jag ju inte veta så den behöver jag ju inte fråga, det kanske var mer så då att man inte frågade om det var något man ville veta. (I4)

Relationen mellan pedagog och elev varierade enligt intervjupersonerna. Det fanns dock en samlad tanke om att sex och samlevnad fungerade att diskuteras med framförallt biologilärarna eftersom de var kunniga inom ämnesområdet. Däremot så var det delade meningar om hur gärna eller hur lätt det upplevdes vara att prata med pedagogerna om ett sådant här ämne, särskilt utanför lektionstid. Några elever refererade till sin biologilärare med ord som ”cool”, som likväl skulle kunna användas för att beskriva en jämnårig kompis. De menade vidare att det gick att prata med denne om vad som helst utan att det kändes konstigt. Tvärtom fanns det de som inte upplevde att den riktigt relationen fanns mellan pedagog och elever, för att det skulle kännas tillräckligt bekvämt eller naturligt att prata om sex och samlevnad med denne.

Ja vi har en ganska bra relation men det är ju mycket elev och lärare, den relationen på något sätt, det är ju inte en kompisrelation. Och därför är det lite svårt alltså så. (I6)

Även ett tredje perspektiv på relationer fanns, då det upplevdes relationen inte alls spelade särskilt stor roll för hur sex och samlevnad diskuterades. I det fallet framkom sedan också att det bytts biologilärare många gånger, men att det inte utgjorde några problem.

Under intervjun menade även eleverna att sex och samlevnad är något som det finns möjlighet att diskutera med andra. I de flesta fall menade eleverna att de allra helst pratar med de som de upplever att det finns en närmre relation till och att de även väljer att prata med dessa framför exempelvis pedagogerna i skolan. De nära relationerna bestod i många fall av vänner, vilka det fanns möjligheter att diskutera både kunskaper och erfarenheter med. Det upplevdes däremot att det var problematiskt att diskutera sex och samlevnad med kompisar som det fanns en ytligare kontakt med, än med de vännerna som det fanns ett starkare band med:

Det känns konstigt att prata om personliga saker medan man umgås i skolan bara, alltså du vet jag har ju skolkompisar och sedan riktiga kompisar, de riktiga kompisarna kanske jag kan prata med fast skolkompisar så vill jag gärna hålla det mer privat. (I5)

En annan möjlighet för eleverna att prata om sex och samlevnad upplevdes vara med familjen, där det varierade om det var till föräldrarna eller syskonen som det samtalades med. I något fall upplevdes det att var möjligt att diskutera vad som helst med föräldrarna, vilket tyder på att det finns en god och nära relation. Tvärtom fanns det också upplevelse av att det inte alls var möjligt att prata om vad som helst med sina föräldrar, utan då vände sig hellre eleven till vänner eller syskon. Om syskon fanns med i bilden var de också potentiella samtalspartners och informationskällor kring sex och samlevnad, där det främst framkom att tjejer valde att prata med ett kvinnligt syskon. Syskonet visades dessutom ha stort förtroende vad gällde kunskaper i sex och samlevnad.

Alltså jag frågar min syster, det hon inte vet kan man söka på internet. (I1)

Sammantaget upplevde eleverna att det fanns någon eller några som de kunde prata om sex och samlevnad med och menade att ingen stod utan någon alls.

8. Diskussion

8.1 Resultatdiskussion

Studiens huvudsakliga resultat visar att de studerade eleverna upplevde att undervisningens innehåll inte tillgodosåg deras behov fullt ut, då det lades för stort fokus på risker och faktabaserad kunskap. Det som eleverna ville veta mer om var sådant som kunde kopplas till samlevnad samt gjorde eleverna mer delaktiga i undervisningen, vilket de i stort upplevde att de inte var. Eleverna värdesatte undervisning som relaterade till deras vardag och verklighet. Internet framkom vara den främsta informationskällan för att skaffa kunskaper om sex och samlevnad och beskrevs som den källa som i första hand användes. Eleverna menade även att relationer var betydelsefullt i lärande om sex och samlevnad.

Diskussion av den aktuella studiens resultat kommer i avsnittet som följer sättas i relation till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter.

8.1.1 Sex- och samlevnadsundervisningens huvudsakliga innehåll och fokus

Under intervjuerna framkommer av intervjupersonerna att undervisningen fokuserade främst på riskerna på sex och samlevnad. Det upplevdes att undervisningen nästan skrämde eleverna och betonade i hög grad vilka risker det kan innebära att till exempel ha sex. Det pratades sällan om de positiva aspekterna eller hur sex och samlevnad kan bidra till välmående, vilket gjorde att en generellt negativ syn på sex och samlevnad var det som förmedlades. Detta fenomen kan spåras tillbaka i tiden, då sex- och samlevnadsundervisningen kom till. Då skolan fick den nya rollen som förmedlare av kunskaper beträffande sex och samlevnad och att detta inträffade under en tid då samhället uppmärksammade just riskerna och det patogena perspektivet på sex och samlevnad, var det även det som tog plats i undervisningen (Skolverket, 2013). Rimligen så finns dessa spår kvar i undervisningen än idag, då tidigare forskning styrker att det fortfarande finns fokus på biologiska funktioner och perspektiv, då det är inom den ramen som risker diskuteras, och att det ges störst utrymme i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Santaoja (2012) lyfte fram i sin undersökning att 60% av de deltagande ungdomarna i studien var missnöjda med undervisningen och menade att innehållet i undervisningen främst speglar det biologiska perspektivet. Även RFSU (2013) menar att sex och samlevnad ses på många håll fortfarande bara som ett område som berörs kort i ämnet biologi. Intervjupersonerna menade att sex och samlevnadsundervisningen inte tog upp alla aspekter och att den enbart genomfördes på biologilektionerna. Vidare menar tidigare forskning att helhetsperspektivet på sex och samlevnad är bristande, eftersom det i hög grad är direkt kopplat till biologiundervisningen och ej frekvent återkommande (MUCF, 2015; Nilsson, 2009). Detta gör att frågor som inte är direkt biologiskt bundna inte får något utrymme, vilket banar väg för stort fokus i undervisningen på just risker.

Vidare menade intervjupersonerna att under undervisningen, när det pratades om just biologiska perspektiv och risker med sex och samlevnad, var det vanligt förekommande att pedagogen sågs som experten. Pedagogen var då den som förmedlade kunskaperna till eleverna, ofta genom ensidig kommunikation där eleverna inte fick vara i fokus och förmedla kunskap tillbaka till pedagogen. Tidigare forskning påvisar att det i hög grad förekommer en

traditionell undervisning i skolan och att den demokratiska undervisningen, där eleverna har lika mycket att säga till om och styra undervisningen som pedagogerna, inte sker på särskilt många platser i landet (Nilsson, 2009). Även det här perspektivet på lärande kan kopplas bakåt historiskt, då det var skolans och pedagogens uppgift att förmedla kunskap till eleverna och inte ur ömsesidig kommunikation (Skolverket, 2013). Enligt Laverack (2006) betonar Empowerment just vikten av möjligheten för individer att ha kontroll över sitt eget liv och sin egen situation. Empowerment inte går att få skänkt till sig, utan måste sökas. Eftersom eleverna i väldigt liten grad blir aktivt involverade i undervisningen kan det rimligen göra att deras möjlighet att påverka sin situation blir liten. När de uttrycker sina behov och önskemål och de inte blir tillgodosedda, kan detta vidare leda till att den individuella kompetensen minskar och att självkänslan blir sämre, vilket i sin tur kan bidra till en ännu mindre känsla av personlig kontroll (Laverack, 2006). Detta framkommer i intervjuerna bland annat genom att eleverna menade att det inte går att förvänta sig hur mycket som helst av undervisningen i skolan för att det är just bara undervisning. Känslan av hopplöshet och de låga förväntningarna på skolan kan vidare rimligen leda till omotivering att ta del av undervisningen. Detta menar även Magnusson & Häggström-Nordin (2009) är ett vanligt förekommande fenomen när elever upplever att de inte tillfrågas eller när de inte upplever att kunskapsinnehållet matchar deras intressen. Vidare visar tidigare forskning att kunskapsinnehållet inte matchar elevernas intresse förekommer i många fall (Heikki Tikkanen et. al., 2011; Ekstrand et. al, 2011; MUCF, 2015; Santaoja, 2012).

Då det uppkommer en känsla av hopplöshet kring sex- och samlevnadsundervisningen kan det rimligen göra att skolan sjunker i elevernas ögon, vad gäller rollen som informationskälla om sex och samlevnad. Eleverna menade att undervisningen snarare sågs som en repetition eller helt enkelt ett komplement, vilken tog främst upp så kallade allmänna eller vanliga ämnesområden inom sex och samlevnad och inte det extraordinära eller det mest önskvärda. Detta styrks av det resultat som Ekstrand et. al. (2011) tagit fram, där inte ens hälften, 46%, av informanterna ansåg skolans sex- och samlevnadsundervisning som acceptabel vad gäller kunskapsinnehållet och mer än en tredjedel ansåg att den var "dålig" eller "mycket dålig". Överlag så menade dock eleverna att undervisningen hade varit bra, men samtidigt att den kunde bli bättre genom att ta upp fler aspekter inom sex och samlevnad och genom att prata mer om det. En elev menade dock att det var svårt att värdera undervisningen, eftersom de inte direkt hade något att jämföra med.

8.1.2 Vad elever önskar i sex- och samlevnadsundervisningen

Det fanns uttryck om att eleverna ville ha mer kunskaper inom ämnesområden som är mer diskuterbara. Vad som syftades på då var områden som i större grad går att lägga egna tankar och värderingar i, som sedan kan diskuteras antingen med pedagogen eller de andra eleverna. Dessa områden menade eleverna kunde vara kärlek, relationer och sexuella läggningar, vilka är mer öppna områden där det finns utrymme för olika tankegångar och inte någon tydlig gräns gällande vad som är rätt och fel. Traditionell undervisning i sex och samlevnad går emot elevernas önskningsområden, då det historiskt sett har varit pedagogen som har varit i undervisningens fokus, samt kunskaperna som denne förmedlar (Skolverket, 2013). Vidare så menade eleverna att det inte lades särskilt mycket fokus på ämnesområden på det som eleverna är mest intresserade att lära sig om och istället utgår ifrån det som står planerat sedan tidigare eller vad kunskapsmålen trycker hårdast på. Eftersom ämnesområdena som eleverna efterfrågade inte är direkt kopplade till biologin, skulle dessa ämnen rimligen kunna tas upp i andra skolämnen, då sex och samlevnad dessutom syftar till att vara ämnesövergruppande enligt LGR11 (Skolverket, 2011). Detta upplevde dock eleverna att det inte var, utan att sex och samlevnad var i de flesta fall väldigt strikt kopplat till pedagogen som undervisar i biologi

och därmed avgränsat till biologilektionerna. RFSU (2013) menar att detta förekommer på många håll, och att även om det står formulerat att sex och samlevnad ska vara ämnesövergripande så fungerar det inte så i praktiken. Då sex och samlevnad blir avgränsat till biologilektionerna och inte återkommer inom andra skolämnen, under andra omständigheter eller under andra tider gör styrker det bilden av sex- och samlevnadsundervisningen som en engångs-företeelse (UMO, 2011).

Eleverna uttryckte även att de önskade kunskaper gällande verkliga situationer och sådant som kunde kopplas till det vardagliga livet. Det antydde att god kunskap var den som kunde kopplas till praktiska handlingar eller i situationer som ligger nära elevernas egen vardag. Många syftade på att det var särskilt viktigt att veta hur de skulle bete sig eller hur de skulle göra för att det skulle bli rätt, och om det inte skulle användas nu inom den närmsta tiden så kommer det i alla fall att vara till nytta i framtiden. När detta inte tillgodosågs i den grad som de önskade menade de att intresset sjönk för undervisningen. Skolverket (2013) förklarar detta genom att eleverna då inte ser på undervisningen som ett stöd, då deras verklighet förnekas. Laverack (2006) menar att när individer upplever att de inte har möjlighet att påverka sin situation försämras deras Empowerment och därmed även engagemang och kompetens. Tidigare forskning styrker även att ungdomar generellt önskar kunskap som kan kopplas till vardagslivet men att det i hög grad inte tillgodoses. MUCF (2015) har tagit fram att en stor del ungdomar upplever att sex- och samlevnadsundervisningen inte gett dem tillräcklig kunskap för att omsätta i handling, och att kunskap vad gäller rättigheter eller som bidrar till kännedom hur de kan ta hand om sin egen sexuella hälsa är bristande. I samma studie togs det även fram att unga önskar mer kunskap om att inleda och upprätthålla goda relationer och kommunikation kopplat till sex och samliv (MUCF, 2015). Det resonemanget återfinns i intervjupersonernas upplevelse, då det framkom att eleverna såg tydligt att deras kunskaper beträffande sex och samlevnad berör fler än dem själva, eftersom sex och samlevnad är något som diskuteras och i hög grad erfaras tillsammans med andra.

I Kolbs teori om Upplevelsebaserat lärande betonas det att lärande utgår ifrån att individen är med om en upplevelse som startar en process och ett samspel mellan det som upplevelsen gav och den kunskap individen redan har (Illeris, 2007). Genom att eleverna tar del av kunskapen i undervisningen, kopplar de innehållet till deras egna kunskaper och erfarenheter, för att sedan reflektera över det hur de kan använda det eller göra annorlunda vid ett senare tillfälle. I Upplevelsebaserat lärande är deltagarna aktiva i undervisningen i olika situationer och kan på så vis få mer djupa kunskaper och bättre förståelse (Heath & Alfredsson, 2006). I de fall eleverna fick möjlighet att diskutera, göra värderingsövningar eller på annat sätt vara i fokus i undervisningen då det pratades om verkliga situationer eller problematik, kunde eleverna reflektera och bearbeta informationen för att sedan ta till sig den och på så vis få en djupare förståelse. Vidare betonas det i Upplevelsebaserat lärande att upplevelserna i sig många gånger väcker känslor och den känslomässiga upplevelsen kan vara den mest betydelsefulla faktorn för lärande (Bek, 2012). I intervjuerna så framkom det att i de fall då eleverna upplevde att de fick chans att vara i fokus och aktiva i undervisningsmomenten samt att det togs upp ämnesområden som de var intresserade av, blev undervisningen mer intressant och rolig. Med det i åtanke och precis som Nilsson (2009) tar upp, finns det anledning att låta barn ha inflytande över sex- och samlevnadsundervisningen genom att låta deras intresse delvis styra innehållet. Selberg (1999) menar även att elever som deltar i demokratisk undervisning, det vill säga har inflytande över den, har möjlighet att utveckla en bättre relation med sin pedagog, vilket beskrivs vara av ytterligare vikt i sex- och samlevnadsundervisningen (Allan, Atkinson, Brace, DePalma & Hemingway, 2008).

I samband med att intervjupersonerna kände sig delaktiga i undervisningen och fick ta del av kunskap som de var intresserade av, upplevde de att de fick ett bättre självförtroende.

Laverack (2006) betonar vikten av att individer känner egenmakt och möjligheter att påverka sin situation, vilket ger en hög Empowerment. En stark Empowerment kan också bidra till att individen utvecklar ett bättre självförtroende och självkänsla, vilket i sin tur kan leda till ytterligare högre känsla av egenmakt. Detta fenomen uttrycktes bland annat genom att en elev, som fått ta del av kunskaper som kunde kopplas till verkligheten, menade att denne hade fått bättre självförtroende av sex- och samlevnadsundervisningen. Rimligen kan det bero på att det skapas en säkerhet inför vilka situationer som de kan stöta på och hur detta då kan hanteras på ett bra sätt, vilket vidare kan skapa en känsla av egenmakt. Genom att eleverna dessutom i stor grad fick möjligheten att vara mer delaktiga när dessa typer av ämnesområden diskuterades, stärktes även deras möjligheter att påverka sin egen situation i undervisningen och således även vilka kunskaper de fick ta del av. För de kunskaper som är mer diskuterbara och öppna för olika tankar och värderingar, visades vara det som eleverna ville veta mer om och enligt tidigare forskning är det vad ungdomar generellt vill veta (Heikki Tikkanen et. al., 2011; Ekstrand et. al, 2011; MUCF, 2015; Santaoja, 2012). Vidare hoppades eleverna på att det skulle läggas mer tid på denna form av undervisning, även om det önskades mer tid generellt i undervisningen av sex och samlevnad.

8.1.3 Internet som ersättare eller komplement till skolans kunskapsutbud

Eleverna använder frekvent internet för sökande av information och att skolans undervisning sjunker i rang i elevernas ögon banar väg för internet som informationskälla. Tidigare forskning styrker internet som informationskälla och Findahl (2012) menar att speciellt unga beskriver internet som den viktigaste informationskällan tillsammans med personliga kontakter, samt att en av de vanligaste internetaktiviteterna är att slå upp ord och söka fakta och nyheter. Intervjupersonerna menade att informationen är lättillgänglig på internet och att internet är den källa de i de flesta fall använder i första hand. Det stämmer också överens med tidigare forskning som menar att det vanligaste sättet att införskaffa kunskap om sex och samlevnad var vänner, webbplatser med hälsoinformation samt webbplatser om relationer och sex (MUCF, 2015). Det senare menade de kunde hittas på webbplatser och forum om sex och samlevnad, vilka skulle innehålla information om funderingar och erfarenheter, där det antingen endast kunde läsas om vad andra skrivit men även fanns möjlighet att delta och ställa frågor till andra. Internet menade eleverna även hade bidragit till att de redan innan sex- och samlevnadsundervisningen i skolan hade viss kunskap om sex och samlevnad och att sex- och samlevnadsundervisningen till viss del kunde upplevas som repetition eller komplement till vad de lärt sig genom internet sedan tidigare. Det uppkom upplevelser om att internet sedan även kompletterade skolans undervisning i de fall eller ämnesområden som upplevdes som otillräckliga. I de fall menade eleverna att de sedan sökte information kring det på internet, eftersom de kände att de inte kunde förvänta sig så mycket om skolans undervisning. Det kan jämföras med att ett livslångt lärande och utveckling krävs av individer i det moderna föränderliga och komplexa samhället, för att vara anpassningsbara och följa med i samhällets utveckling enligt det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2005). Därmed gäller detta även för skolan, som enligt elevernas upplevelser behöver följa med i samhällets utveckling och utvecklas för att motsvara elevernas varierande intressen och förutsättningar. Carlgren & Marton (2007) menar att skolan är en del av samhället och kan inte ses som en avskild del eftersom den har en funktion i samhället och dess utveckling, eftersom de påverkar varandra. Informationsteknologin är en stor resurs för både skola, pedagoger och elever, att det möjliggör nya former för det mänskliga lärandet och vidgar dess gränser (Carlgren & Marton, 2007).

Eleverna menar vidare att de inte reflekterar särskilt mycket över att de använder internet i den utsträckning som de gör och att det känns naturligt att göra det. Detta fenomen styrker

Dunkels (2009) som talar om "nätets infödda" och "nätets invandrare" och beskriver att det är naturligt för ungdomar som är nätets infödda och har växt upp under den tid då internet, mobiltelefoner och datorer funnits och haft en betydande roll i samhället. På så vis blir detta lättare för dem att förstå och behärska, till skillnad mot "nätets invandrare" som växt upp och utvecklats med andra medierande verktyg och kulturella erfarenheter, som de applicerar på de nya redskapen för att förstå dem och kunna använda dem. Enligt Dunkels (2009) upplever ungdomar det som mer självklart och gör detta med större enkelhet, vilket bidrar till att unga inte upplever någon större skillnad mellan det virtuella och det fysiska rummet och därför reflekterar de inte över att de använder internet i den utsträckning som de gör.

Intervjupersonerna belyste speciellt under intervjuerna att internet ansågs vara en bra informationskälla för att informationen var lättillgänglig. Det upplevdes vara enklare att ta reda på informationen genom att söka på internet än att bläddra i en bok exempelvis, som dessutom inte ansågs ha information i den utsträckning som de sökte. De menade att böckers information endast baserades på fakta och inte handlade om erfarenheter och funderingar som de även sökte och därmed ansågs böckers information av eleverna vara mer begränsad samt jobbigare att nå. Detta kan kopplas ytterligare till samhällets förändring vad gäller mobiltelefoner och internet, abonnemang och mobilt internet, som unga växer upp i som "nätets infödda". Findahl (2012) beskriver att användningen av internet under de senaste åren har ökat i hög grad, speciellt bland unga. Då internet introducerades för ungefär 20 år sedan, var detta ingenting som intresserade unga, medan hälften av alla treåringar idag har använt internet på något vis. Unga mellan 12-15 år är mer uppkopplade på internet än någon annan åldersgrupp. De senaste åren har förekomsten och användningen av mobilt internet, som fick sitt stora genombrott 2011, ökat snabbt och de flesta har idag tillgång till mobiltelefon och mobilt internet (Findahl, 2012). Den utvecklingen bidrar med att människan i det moderna samhället har enkel tillgång till information om vad som helst, när som helst. Människor idag kan från mycket låg ålder kan skaffa kunskap om det som önskas och tidigt få den kunskapen och därmed upplever unga, "nätets infödda", att informationen i böcker är begränsade och mer omständlig att nå. Människor utvecklas på olika sätt beroende på hur omvärlden ser ut och vilka redskap de har tillgång till. Det i sin tur påverkar sedan kollektivets lärande och kulturella erfarenheter på så vis går utvecklingen i samhället framåt. Människor agerar med hjälp av olika redskap och deras kunskaper är starkt knutna till de redskap de har tillgång till. Mobiltelefoner, internet och datorer är exempel på betydelsefulla redskap som människor utformat, som haft inverkan på både kollektivets och individens lärande (Säljö, 2005). Eleverna pratade om olika redskap eller metoder för att få tillgång till internet, som i sig också uttrycktes vara ett betydelsefullt redskap för deras lärande om sex och samlevnad. Eleverna menade vidare att internets tillgänglighet bara var några få knapptryck bort och redskap som mobil eller dator fanns alltid nära till hands.

Tidigare forskning visar att skolan och samhällets utveckling både har betydelse för varandra och påverkar varandra (Carlgren & Marton, 2007). Detta blir tydligt då eleverna upplever att skolan försöker få kontakt med eleverna och ta in elevernas verklighet och vad de behöver i undervisningen, genom att ta till internet som verktyg. Eleverna uttryckte att de i hög grad upplevde undervisning som kunde relateras till vardagslivet och verkligheten, värdefull, dels gällande ämnesområden, men även metoder och verktyg där detta kunde komma fram. Utifrån tidigare forskning är det positivt att använda verktyg såsom internet i undervisningen som relaterar till elevernas verklighet. Att utgå ifrån elevernas verklighet i undervisningen är väsentligt för att de ska få den undervisning som de behöver för att utvecklas och för att de ska känna att de har glädje av den undervisningen de får i skolan. För att det ska vara möjligt, och att skolan inte ska bli en funktion isolerad från det resterande samhället, är det viktigt att pedagogerna har förståelse för eleverna, deras verklighet och hur de fungerar (Carlgren &

Marton, 2007). Intervjupersonerna upplevde det som positivt att pedagogerna tog in internet i undervisningen och till viss del uppmuntrade dem att använda internet, samt visade dem webbplatser som tillhandahöll god information kring sex och samlevnad. MUCF (2015) styrker att skolans sex- och samlevnadsundervisning är ett betydelsefullt tillfälle för att diskutera och jämföra olika kunskapskällor till sex och samlevnad. Webbplatserna som de blev visade menade eleverna kunde användas dels i vardagen för att finna svar på funderingar kring sex och samlevnad, genom skolan i utbildningssyfte och för att själv fördjupa sig i ämnet sex och samlevnad eller någon del av ämnet. Dels framhåller forskare, dels även unga själva enligt tidigare forskning att lärande är en vanlig nättaktivitet, men de unga menar också att detta lärande många gånger har sin plats utanför utbildningens system (Dunkels, 2009), vilket också intervjupersonerna i stor utsträckning upplevde. För att skolan ska vara en del av det föränderliga samhället och för att eleverna ska uppleva att de har glädje av undervisningen samt att den innehåller det som de känner att de vill ha kunskap om, är det därför centralt att pedagoger utgår ifrån elevernas varierande förutsättningar, intressen och verklighet. Detta kan till exempel tillgodoses genom att just använda internet i undervisningen, som är en stor del av ungas verklighet (Carlgren & Marton, 2007; Säljö, 2005; Dunkels, 2009; MUCF, 2015).

8.1.4 Olika relationers inverkan på samtalet om sex och samlevnad

Under intervjuerna framkom att eleverna upplevde att relationer hade stor betydelse för samtalet kring sex och samlevnad. De flesta uttryckte att en god relation till pedagogen var betydelsefull för dels lärandet men också för det faktum om de upplevde att de kunde tala med pedagogen om de hade frågor kring något som rörde sex och samlevnad. Av de elever som kände att de kunde tala med pedagogen om sex och samlevnad, uttrycktes att en god relation till pedagogen fanns. Det styrks av Nilsson (2009) som beskriver att en god relation mellan pedagogen och eleven och ett positivt klimat i klassrummet är en förutsättning för en framgångsrik undervisning. Klimatet i klassrummet belyste eleverna också hade inverkan på dem och lärandet. De menade att pedagogens sätt och inställning till sex och samlevnad påverkade relationen mellan pedagogen och eleverna, samt att det påverkade hur eleverna såg på ämnet och hanterade det, om de vågade ställa frågor till pedagogen och vad de lärde sig. Vidare menar Nilsson (2009) att pedagogers syn på eleverna och deras lärande är en grundläggande aspekt för undervisningen, att pedagogen ser till hela elevens situation och inte endast det som rör det specifika ämnet. En elev uttryckte att det värdesattes att pedagogen såg till hela deras välbefinnande och behov, samtidigt som målet även var att eleverna skulle klara kunskapskravet.

Vidare menar eleverna att det är lättare att prata om det här ämnet med personer som de har en nära relation till, jämfört med pedagogerna. Någon elev uttryckte att en kompisrelation behövdes för att kunna tala om ämnet, och att det inte skulle kännas naturligt vid en "pedagog-elev-relation". Resultaten från Fokus 15 av MUCF (2015) visade att ett av de vanligaste sätten att införskaffa information gällande sex och samlevnad var vänner. De flesta elever var överens om att sex- och samlevnadsfrågor var något de valde att diskutera med vänner och i vissa fall syskon, vilket främst gällde tjejer som pratade med sina kvinnliga syskon om det. Det framkom även att en elev belyste att sex och samlevnad talades om med "riktiga kompisar", men inte med "skolkompisar" som relationen till inte var lika god. Detta understryker att relationen är central för att prata om sex och samlevnad, vilket intervjupersonerna beskrev som ett mycket intimt och i vissa fall pinsamt ämne. Tidigare forskning styrker detta att vänner och äldre ungdomar upplevdes som de viktigaste informationskällorna till sex och samlevnad, samt att vänners information värderas högt (Biltmark, Johnsson & Titz, 2006). Någon av eleverna kände att de kunde tala med sina föräldrar om sex- och samlevnadsfrågor, medan någon annan inte alls upplevde sig kunna

göra det. Det senare stämmer överens med vad Biltmark, Johnsson och Titz (2006) tar upp om att många av ungdomarna i en studie inte upplevde att sexualitet var något de kunde tala med sina föräldrar om. Det kan delvis ha med att göra att ungdomar i elevernas åldersgrupp är under en individualiseringsprocess och ett identitetsskapande, då ungdomar många gånger drar sig undan familjen för att skapa en egen identitet, då vänner får en mer betydelsefull roll (Lalander & Johansson, 2007).

Intervjupersonerna menade att det fanns tillräckligt goda relationer för att tillgodose deras behov vad gäller att samtala om ämnet sex och samlevnad. Alla eleverna upplevde att de hade en eller flera personer i sin närhet som de kunde tala om sex och samlevnad med och det gjordes tydligt att den självvalda naturliga relationen upplevdes som viktigast i detta sammanhang. Lärande är enligt ett sociokulturellt perspektiv situerat, vilket innebär att det växer fram i sociala praktiker. Även att människan lär i alla sammanhang och situationer, avsiktligt och oavsiktligt, genom kamrater, familj och skolan exempelvis (Säljö, 2005). Det kan kopplas till detta, att eleverna söker sig kunskap i olika sammanhang. Dels i skolan, genom att söka efter hälsoinformation på internet, och dels att lära genom kommunikation med andra om ämnet på internet genom olika ”communityer”, samt hos nära relationer så som vänner och familj. Detta visar på en strävan efter att lära tillsammans och av varandra genom kommunikation. I detta sammanhang blir både kommunikation, och att tala med andra om ämnet, lära tillsammans och av varandra genom språket som kulturellt redskap, men också genom internet som kulturellt redskap och kulturella erfarenheter (Säljö, 2005).

8.2 Metoddiskussion

I studien har uppsatsförfattarna tagit hänsyn till begreppen giltighet, tillförlitlighet och överförbarhet genom att studien har utgått ifrån en vetenskaplig metod och därmed även redogörelsen för hur studien genomförts (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012):

Tillförlitlighet

Tillförlitligheten stärks om studiens resultat som presenteras i studien representerar verkligheten (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012).

Studien har utgått ifrån intervjuer som metod, vilket har visats vara en framgångsrik metod ifråga om att skapa djupare förståelse för fenomen och individers verklighet (Silverman, 2012). Kvale & Brinkmann (2009) menar att i en intervju så skapas kunskap i samtalet genom ett samspel mellan den tillfrågade och den som intervjuar. De menar också att intervjun är enkelriktad, det vill säga att det är från ett håll frågorna kommer och från ett håll som frågorna besvaras, då intervjuaren ställer frågor och den tillfrågade sedan besvarar dem (Kvale & Brinkmann, 2009). Alvesson (2003) pratar om den så kallade ”intervjuar-effekten” och att den har en betydelse för intervjun. Det finns en risk att uppsatsförfattarna stängde intervjufrågorna och detta kan ha påverkat vad som svarades (Kvale & Brinkmann, 2012). Detta gjordes dels på grund av att säkerställa att ett visst material kunde samlas in men dels då intervjupersonerna bad om specificering av frågan. Även om intervjun utgick ifrån öppna frågor som fanns formulerade i intervjuguiden, kunde frågan ändå ställas om till en stängd vid själva intervjutillfället på grund av att till exempel att intervjupersonen bad om förklaring. Om intervjuarna hade varit mer erfarna hade detta med stor sannolikhet inträffat mer sällan. Intervjuare med mer vana att intervjuar hade gjort det annorlunda, vilket påverkar resultatet och därmed studiens tillförlitlighet (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012).

Då uppsatsen behandlar ett ämne som kan uppfattas som känsligt eller pinsamt, finns det också anledning att diskutera huruvida resultatet påverkas av intervjupersonernas personliga uppfattning av sex och samlevnad. Några av intervjupersonerna tyckte att det var pinsamt och

menade att det egentligen inte spelar någon roll var, när eller hur det pratas om sex och samlevnad för det blir samma pinsamma upplevelse. Den intervjuerson som uppgav att den tyckte att det var ett pinsamt ämne, var märkbart också mest nervös under intervjun, vilket kan ha påverkat vad individen ifråga svarade. Det finns också ett dilemma vad gäller att uppsatsförfattarna, som identifierar sig som kvinnor, intervjuar killar om sex och samlevnad. Ett rimligt antagande kan göras, gällande att det är jobbigare, obehagligare eller mer pinsamt att prata om sex och samlevnad med de som är av ett annat kön, än att prata med de som är av samma. Detta är ett dilemma som också berör sex- och samlevnadsundervisningen, eftersom manliga pedagoger kan undervisa tjejer och kvinnliga pedagoger kan undervisa killar. Intervjuersonerna kan också ha blivit obekväma på grund av att uppsatsförfattarna inte riktigt var jämngamla med dem (Kvale & Brinkmann, 2012). Det påvisades dock av en intervjuerson i samband med att intervjun hade avslutats att denne trodde att det skulle vara jobbigare att prata om dessa frågor med äldre personer och att det istället i det här fallet kändes ganska naturligt då uppsatsförfattarna sågs som ungdomliga. Det finns därmed stora möjligheter att intervjuersonernas berättelser som uppsatsförfattarna fick ta del av representerade deras verklighet.

Kvale & Brinkmann (2012) menar att det sedan är intervjuarnas ansvar att förklara vad den tillfrågade menade, utifrån det material som blivit insamlat under intervjun. Dock är det omöjligt att gå in helt objektivt och värderingsfritt när intervjuaren sedan ska tolka materialet, eftersom det finns personliga erfarenheter och förkunskaper hos intervjuaren sen tidigare som påverkar. Detta kan förklaras i den hermeneutiska teorin, förklaringskonst, som menar att människor tolkar och söker förklaringar, omedvetet, för att kunna förstå sociala fenomen som uppkommer (Silverman, 2012). I presentationen av studiens resultat har uppsatsförfattarna försökt att så förutsättningslöst som möjligt presentera variationer och ett innehåll från intervjuerna som speglar intervjuersonernas verklighet. Till en början skapades forskningsfrågor för att förklara studiens syfte. Uppsatsförfattarna upptäckte dock att forskningsfrågorna inte användes och fyllde därför ingen funktion, vilket gjorde att de togs bort. Genom att studien har utgått ifrån ett öppet formulerat syfte har presentationen av resultatet därmed inte haft någon specifik styrning, vilket har medfört att kategoriseringen och analyseringen av resultatet inte har sökt bekräftelse i det. Då studien är av induktiv karaktär har inte heller teoretiska utgångspunkter format resultatet, utan lagts till i efterhand för att förklara och begripliggöra resultatet (Kvale & Brinkmann, 2012). Hela analysprocessen har utgått ifrån att ta tillvara på intervjuersonernas berättelser och därmed deras verkligheter.

Giltlighet

Genom ett tydligt beskrivet metodavsnitt där läsaren får ta del av hur denna studie har genomförts är det upp till läsaren själv att bedöma studiens giltighet (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012).

För att undersöka det holistiska, betonas det i kvalitativa studier att det krävs en uppoffring av mätning av omfång (Kvale & Brinkmann, 2012). I metodavsnittet får läsaren ta del av motivet till studiens kvalitativa ansats. Då studien syftade att undersöka upplevelser, vilka är svåra att mäta i mängd eftersom de är individuella, upplevdes uppoffringen av omfånget som i sammanhanget en relativt liten uppoffring. Studien ämnar vidare inte att applicera en generalisering genom resultatet, utan ser varje upplevelse som en egen med egen värdefull information, vilket också styrker studiens betoning på det holistiska perspektivet. I studiens metodavsnitt beskrivs intervjuer som en lämplig metod för att besvara studiens syfte, främst då uppsatsförfattarna direkt får ta del av intervjuersonernas tankar och upplevelser. Studien och den kvalitativa metoden styrks vidare eftersom den inte syftar till att generalisera resultatet (Kvale & Brinkmann, 2012), vilket studien inte ämnade att göra. För att få en ännu

bredare bild och en större mångfald av upplevelser kring sex- och samlevnadsundervisningen hade det dock krävts ett större stickprov. Avsikten har varit att varje intervjuperson skulle få ta ungefär lika stor plats i resultatet, med ungefär lika många citat från varje intervju. Detta för att skapa en tydlig bild av både skillnader och likheter mellan intervjupersonernas tankar kring undervisningen.

Intervjuerna med sex personer upplevs också har resulterat i ett rikt material att analysera och diskutera. Uppsatsförfattarna upplevde en saturation i materialet, vilket innebär att materialet blir mättat där inga nya variationer uppkommer (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012). I studiens metodavsnitt betonar uppsatsförfattarna att elevernas svar upprepades och inga nya variationer framkom. Det finns dock en risk att materialet i själva verket inte alls var mättat, utan att det efter ytterligare intervjuer hade framkommit fler variationer och ett rikare resultat. Eftersom det dock fanns en begränsning tidsmässigt och även vad gäller studiens omfattning tog uppsatsförfattarna ett beslut om att den upplevda saturationen var god. Om däremot en större studie skulle göras och om det fanns mer resurser att tillgå, skulle dock det optimala vara att kombinera intervjuerna med enkäter för att få en ännu bredare bild av upplevelser av sex- och samlevnadsundervisningen och för att kunna kombinera individuella upplevelser med mätning av omfång. En kvantitativ undersökning i form av exempelvis enkäter hade dessutom underlättat anonymiseringen av informanterna (Ejlertsson, 2005).

Överförbarhet

En kvalitativ studies trovärdighet beror också på huruvida resultatet som presenterats är överförbart till andra situationer eller andra urvalsgrupper (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012).

Studiens urval gjordes genom ett strategiskt bekvämlighetsurval i samråd med rektor, biologilärare och klassföreståndare för de berörda niondeklasserna (SCB, 2008). På grund av detta finns det risk att elever har valts ut baserat på deras prestationer, trots att det var sagt att det inte skulle inträffa. En annan risk är att pedagogerna har påverkat eleverna när de tillfrågades om medverkan i en studie som handlade om sex- och samlevnadsundervisningen, vilket kan ha påverkat studiens resultat. Därför hade det varit mer önskvärt att urvalet hade gjorts randomiserat och enbart av uppsatsförfattarna utan samråd med pedagogerna. På så vis hade alla intervjupersoner kontaktats på samma sätt och fått samma grundläggande information om studien, vilket hade varit mer etiskt korrekt (Vetenskapsrådet, 2009.). Eleverna hade då även blivit anonyma gentemot klasskamrater och om det hade hittats tider utanför lektionstid att utföra intervjuerna på hade intervjupersonerna även blivit anonyma gentemot klassföreståndarna då det inte hade behövts godkännande av frånvaro från lektioner. Klassföreståndarna hade då inte heller haft någon kontakt med eleverna gällande studien innan intervjuerna och därmed hade risken för påverkan på intervjupersonernas svar minskat. Urvalsprocessen påverkar studiens överförbarhet, dock eftersom uppsatsförfattarna har presenterat en noggrann beskrivning av urvalsprocessen och vilka kriterier som har funnits med för att ingå som intervjuperson i studien underlättas överförbarhet, vilket ökar studiens trovärdighet (Lundman & Hällgren Graneheim, 2012).

9. Konklusioner

Studiens slutsatser tryckte på att eleverna ska vara centrerade och i fokus i undervisningen, för att tillgodose deras behov av kunskaper samt delaktighet. För att tillgodose elevernas behov av innehåll krävs det att pedagogen intresserar sig för elevernas vardag och verklighet samt att de skapar möjligheter för eleverna att uttrycka sina intressen och behov.

Då internet visades vara den främsta kunskapskällan av sex och samlevnad, bör skolan använda sig av elevernas vana av internet i undervisningen. Ett samarbete mellan skolan och internet som informationskällor skulle kunna göra att skolans sex- och samlevnadsundervisning steg i rang, för att skolan ska upplevas som en del av samhället. I vidare forskning skulle det kunna undersökas hur internet kan implementeras i undervisningen och användas i lärosyfte, där både ett elevperspektiv och ett pedagogperspektiv behandlas.

Relationer visades vara viktigt i frågan om samtalet om sex och samlevnad, där olika relationer spelade olika roller. Därför finns det anledning för skolan att ha relationer i åtanke, mellan såväl pedagoger och elever som eleverna i klassen. För att elever ska vilja diskutera sex och samlevnad och då göra det på ett sätt som känns naturligt och tryggt krävs det att det finns en god relation med den andra diskussionsparten, oavsett om det är i undervisningen eller utanför skolans värld. Det skulle även vara relevant att studera hur skolan kan arbeta med relationer eleverna emellan samt mellan eleverna och pedagogerna för att främja ett bra lärande och hälsosamma sociala miljöer.

10. Referenser

Allan, A., Atkinson, E., Brace, E., DePalma, R., & Hemingway, J. (2008). Speaking the unspeakable in forbidden places: addressing lesbian, gay, bisexual and transgender equality in the primary school. *Sex education* 8(3); 315-328.

Alvesson, M. (2003). *Beyond neopositivists, romantics and localists: A reflexive approach to interviews in organizational research*. *Academy of Management Review* Vol. 28, No. 1, 13-33.

Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Bailey, J., Mann, S., Wayal, S., Hunter, R., Free, C., Abraham, C. & Murray, E. (2015). Sexual health promotion for young people delivered via digital media: a scoping review. *Public Health Res* 3(13).

Bek, A. (2012). *Undervisning och reflektion: Om undervisning och förutsättningar för studenters reflektion mot bakgrund av teorier om erfarenhetslärande*. Umeå Universitet: Pedagogiska institutionen.

Bexell, G. (2009). Skolhälsovårdens förebyggande och hälsofrämjande arbete. I Magnusson, C. & Häggström-Nordin, E. (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Biltmark, I., Johnsson, C., Titz, E. (2006). *Hur påverkar skolans sexualundervisning ungdomars kunskap om sexuellt överförbara sjukdomar?- En litteraturstudie*. Halmstad: Högskolan Halmstad.

Carlgren, I. & Marton, F. (2007). *Lärare av imorgon*. Stockholm: Lärarförbundet förlag.

Dunkels, E. (2009). Unga och nätet. I Lindgren, S. (red.). (2009). *Ungdomskulturer*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Ejlertsson, G. (2005). *Enkäten i praktiken: En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Ekstrand, M., Engblom, C., Larsson, M & Tydén, T. (2011). Sex education in Swedish schools as described by young women. *BMC Public Health* 16(3); 210-224.

Folkhälsomyndigheten. (2016). *Sex- och samlevnadsundervisning i skolan*. (Elektronisk) <http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/halsa-och-sexualitet/preventionsgrupper/ungdomar-och-unga-vuxna/sex-och-samlevnadsundervisning-i-skolan/> (Hämtad: 2016-02-16).

Findahl, O. (2012). *Svenskarna och internet*. Stockholm: .se.

Folkhälsomyndigheten (2014). 8. *Sexualitet och reproduktiv hälsa*. (Elektronisk)

<http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/sexualitet-och-reproduktiv-halsa/> (Hämtad: 2015-05-09).

Forsberg, M. (2007). *Ungdomars sexuella hälsa - Internationella kunskapssammanställningar och svenska erfarenheter av förebyggande arbete*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Heath, C., Alfredsson, K. (2006). *Upplevelsebaserat Lärande: att handleda spel, rollspel och simuleringar i klassrummet*. Myndigheten för skolutveckling. (Elektronisk)
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_url_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2088.pdf%3Fk%3D2088 (Hämtad: 2015-12-10).

Heikki Tikkanen, R., Abelsson, J. & Forsberg, M. (2011). *UngKAB09: Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga*. Göteborgs Universitet: Institutionen för socialt arbete.

Häggström-Nordin, E. (2009). Ungdomar sexualvanor. I Magnusson, C. & Häggström-Nordin, E. (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Illeris, K. (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Kindeberg, T. (1997). *Undervisningens möjligheter att förändra elevernas tänkande inom området aids och sex*. Lund: Lund University Press.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lalander, P. & Johansson, T. (2007). *Ungdomsgrupper: i teori och praktik*. Studentlitteratur.

Lantz, A. (2007). *Intervjumetodik*. Studentlitteratur.

Laverack, G. (2006). Improving health outcomes through community empowerment: a review of the literature. *J health popul nutr* 24(1); 113-120.

Larsson, M. (2009). Ungdomars sexuella och reproduktiva hälsa i ett folkhälsoperspektiv. I Magnusson, C. & Häggström-Nordin, E. (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. with members of the EU Kids Online network (2011a). *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. Full Findings and Policy Implications from the EU Kids Online Survey of 9-16 Year Olds and Their Parents in 25 Countries*. London: The London School of Economics and Political Science. (Elektronisk)
[http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet\(lsero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet(lsero).pdf) (Hämtad: 2016-02-10).

Livingstone, S. (red.). (2011b). Media literacy: Ambitions, policies and measures. *COST Action 'Transforming Audiences, Transforming Societies'*. (Elektronisk)
http://eprints.lse.ac.uk/56879/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_Livingstone%2C%20S_Media%20literacy%20ambitions_2011.pdf
(Hämtad: 2016-02-10).

Lundman, B. & Hällgren Graneheim, U. (2012). Kvalitativ innehållsanalys. I. M. Granskär (red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.

Lydén, Å. (2002). *Sex och samlevnadsundervisning: Ett ämnesövergripande kunskapsområde?* Linköpings Universitet: Institutionen för utbildningsvetenskap.

Mossberg, L. (2003). *Att skapa upplevelser - från OK till WOW!* Lund: Studentlitteratur.
MUCF. (2015). *FOKUS 15 – Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter: en tematisk kartläggning*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Nilsson, A. (2009). Om sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet och ämnesövergripande arbete. I Magnusson, C. & Häggström-Nordin, E. (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

RFSU (2013). *Aktuellt: Sex i skolan*. (Elektronisk)
<http://www.rfsu.se/sv/Sexualundervisning/Metod-och-handledning/Planera/Sex-i-skolan---ett-stodmaterial/Aktuellt-Sex-i-skolan/> (Hämtad: 2015-05-10).

Rim Shin, K., Park, H. & Cha, C. (2011). Sex education during the school-aged years influences sexual attitudes and sexual health in college: A comparative study from Korea. *Nursing and Health science*. 13; 328–334.

Santaoja, K. (2012). *Ett elevperspektiv på sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan - En retrospektiv enkätstudie bland gymnasielever*. Högskolan Kristianstad: Sektionen för hälsa och samhälle.

Selberg, G. (1999). *Elevinflytande i lärandet*. Luleå: Universitetstryckeriet.

Silverman, D. (2012). *Doing Qualitative Research*. London: Sage Publications Ltd.

Skolverket (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011). *Sexualitet, genus och relationer i grundskolans styrdokument*. (Elektronisk)
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.202697!/Menu/article/attachment/Sex_och_samlevna_d_grundskolans_styrdokument_2.pdf (Hämtad: 2015-12-03).

Skolverket (2013). *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans senare år*. (Elektronisk)
<http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-provbedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/resultat-av-amnesproven-i-arskurs-9/amnesprov-i-arskurs-9/Blob/pdf3124.pdf?k=3124> (Hämtad: 2015-05-10).

Statistiska Centralbyrån. (2008). *Urval - från teori till praktik*. Handbok: 2008:1. http://www.scb.se/statistik/_publikationer/ov9999_2007a01_br_x99br0801.pdf (Hämtad: 2016-03-01).

Säljö, Roger (2005), *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

UMO (2011). *Sex och samlevnad i skolan*. (Elektronisk) <http://www.umo.se/Sex/Sex--och-samlevnadsundervisning/> (Hämtad: 2015-05-10).

Unicef. (1989). *Barnkonventionen – artikel 12*. <https://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-i-olika-versioner/barnkonventionen-hela-texten#tolv> (Hämtad: 2015-12-08).

Vetenskapsrådet (2009). *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Widerberg, K (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Winther, C. (2014). *Det handlar om att ta tillvara på elevernas frågor och funderingar*. Högskolan Kristianstad, Sektionen för hälsa och samhälle.

Bilaga 1 - Intervjuguide

Berätta om den sex- och samlevnadsundervisningen du har fått på din skola!

- Hur går undervisningen till?

Är det läraren som berättar? Användes material som filmer och tv-program?

- Försök att beskriva sex- och samlevnadsundervisningens innehåll!

Vilka delar i ämnet sex och samlevnad berördes i undervisningen? Sexuella läggningar?

Normer och värderingar? Kärlek, känslor och relationer?

I vilka skolämnen har ni fått undervisning inom sex och samlevnad? Hur togs det i så fall upp olika i olika ämnen? Hur upplevde du det?

Vem eller vilka på skolan håller i undervisningen?

På vilket sätt anser du att ni elever påverkas av en god sex- och samlevnadsundervisning?

Hur såg dina förväntningar ut på sex- och samlevnadsundervisningen? Vad hade du hoppats på?

Innehöll sex- och samlevnadsundervisningen det du förväntade och hoppades på? Berätta!

Vad är du nöjd med i undervisningen?

Vad skulle du vilja att sex- och samlevnadsundervisningen innehöll?

Vad skulle du vilja förändra i skolans sex- och samlevnadsundervisning, för att du skulle lära dig det du vill veta om sex och samlevnad?

Berätta - hur upplever du att lärarna har behandlat ämnet sex och samlevnad?

Vilka metoder har lärarna använt i undervisningen kring sex och samlevnad?

Hur pratar lärarna med er elever om sex och samlevnad?

På vilket sätt tror du att läraren påverkar hur ni upplever undervisningen?

Fick ni elever vara med och bestämma över sex- och samlevnadsundervisningen? Berätta!

Finns det något du saknade i undervisningen eller tyckte att det lades för mycket fokus på?

Hur tycker du att skolan är som informationskälla vad gäller sex- och samlevnadsfrågor?

Vart eller till vem vänder du dig helst för att få information kring sådant som har med sex och samlevnad att göra?

Förutom skolan - kamrater, vuxna, sociala medier, nätet?

Bilaga 2 - Informationsbrev + samtyckesblankett

Hej!

Vi är två studenter som läser på det folkhälsovetenskapliga programmet vid Högskolan Kristianstad. Som en del vårt examensarbete på kandidatnivå kommer jag under vintern genomföra en intervjuundersökning. Syftet med studien är att undersöka elevers upplevelser av sex- och samlevnadsundervisning i skolan. All information från undersökningen kommer behandlas strikt konfidentiellt och deltagarna kommer vara anonyma, det vill säga att studien omfattar inga personliga uppgifter. Förhoppningsvis kommer studien leda till en övergripande bild av hur ungdomar upplever sex och samlevnadsundervisning i skolan samt vilka delar i undervisningen som är betydelsefulla för dem, vilket sedan kan fungera som underlag för vidareutveckling av undervisningen. Det färdiga examensarbetet kommer att finnas tillgängligt för alla att läsa på internet i vår 2016.

Härmed samtycker jag till att medverka i studien "Högstadi-elevers upplevelse av sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan: en intervjustudie", och är medveten om studiens syfte. Jag har blivit informerad om min medverkan i studien och att deltagandet är frivilligt, jag kan avbryta min medverkan när jag vill utan att ange orsak och utan negativa följder. Deltagandet sker anonymt och mitt namn kommer därmed inte presenteras i det färdiga arbetet. Informationen som framkommer kommer att hanteras med konfidentialitet, den kommer inte att föras vidare och den kommer att förvaras på ett sätt så att obehöriga inte har tillgång till den. Uppgifterna kommer att behandlas på ett sätt så att jag förblir anonym och inte kan identifieras av andra. Jag ger mitt samtycke till att bli intervjuad och till att intervjun spelas in. Informationen jag lämnar kommer endast att användas till denna studie, men jag är medveten om att den slutgiltiga versionen är offentlig.

Ort och Datum

Namnunderskrift informant

Namnunderskrift studenter
